स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना

(Local Disaster and Climate Resilience Plan)

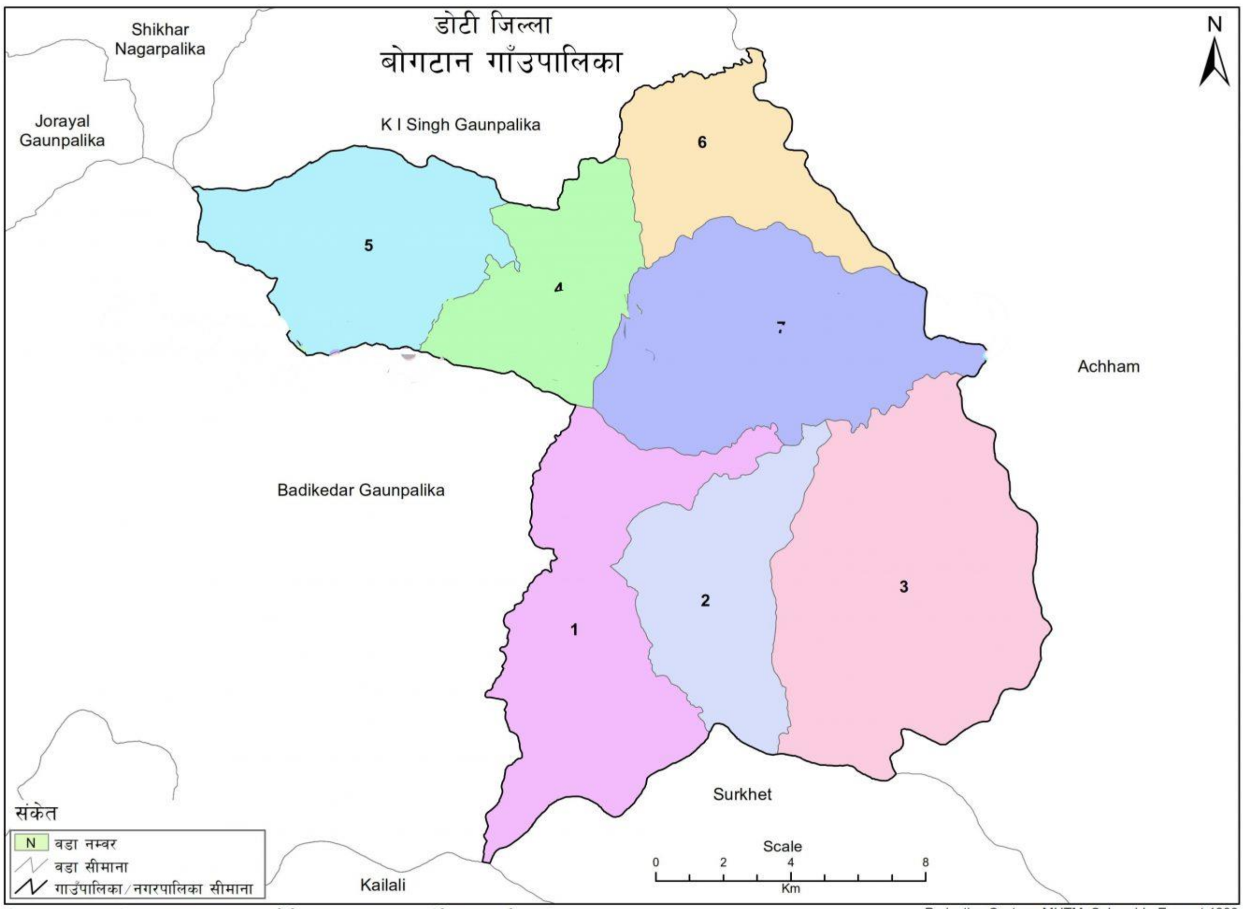

स्रोत: स्थलरुप नक्सा (स्केल १:२५००० / १:५००००), नापी विभाग र जनगणना २०६८, केन्द्रिय तथ्यांक विभाग
तयार पार्ने: गाउँपालिका, नगरपालिका तथा विशेष, संरक्षित वा स्वायत्त क्षेत्रको संख्या तथा सीमाना निर्धारण आयोग

Projection System: MUTM, Spheroid - Everest 1830
LLRC, 2016

बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका

डोटी जिल्ला

२०७९

योजनाको नाम : गाँउपालिका स्तरीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना

तयार गरिएको वर्ष : २०७९ साल

योजना अवधि : ५ वर्ष

तयार गर्ने : बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका गाउँपालिकाको कार्यलय चवराचौतारा सुदुरपश्चिम प्रदेश नेपाल

समन्वय : स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समन्वय समिति बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका

आर्थिक सहयोग : कारितास अष्ट्रिया/कारितास नेपाल

प्राविधिक सहयोग: सामुदायिक बिकास केन्द्र डोटी

बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय चावराचैतारा डोटी

पत्र संख्या .

सुदुर पश्चिम प्रदेश,नेपाल

चलानी

मितिः

सन्देश :

विपद् जोखिम तथा जलवायु परिवर्तनले गर्दा गरिवी र सामाजिक अर्न्तनिहितका कारणहरु न्यूनीकरणका लागि थप चुनौतिहरु सृजना गरेको छ । अनियमित बर्षा र अत्याधिक एवं पटक पटक आउने पहिरो, बाढि, विनाशकारी हुरि बतास, शितलहर, खडेरी आदि जस्ता सवै प्रकारका प्रकोपहरुले गर्दा गरिव तथा विपन्नवर्गको जीविकोपार्जन सुरक्षामा असर पार्दछन् । परिवर्तित जलवायुले ल्याएको असरहरुले विकासका कार्यक्रमहरुलाई समेत प्रत्यक्ष रुपमा असर पारेको अनुभव गरिएको छ । बाढी, पहिरो, वन्यजन्तु आतंक, असिना, आगलागी, खडेरी, चटयाङ्ग, असिना, हुरीवतास, खडेरी, र महामारी जस्ता गाउँपालिकामा देखिएका मुख्य प्रकोपहरु हुन । यस्ता प्राकृतिक तथा मानवीय प्रकोपहरुले यस बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका अर्न्तगतका स्थानीय बासिन्दाहरुलाई दिन प्रतिदिन असर पार्दै आईरहेको छ। यहाँको मुख्य पेशा कृषि हो जुन सतप्रतिशत जलवायुसंग जोडिएको छ । यहाका सम्पुर्ण घरधुरीहरु विपद जोखीम तथा जलवायु परिवर्तनको असरबाट दिन प्रतिदिन प्रभावित भईरहेको सन्दर्भलाई मध्ये नजर गरि कारीतास अष्ट्रिया, कारीतास नेपालको सहयोगमा सन्चालित **सामुदायीक उत्थानशिलता सृदृढीकरण परियोजनाको** आर्थिक तथा प्राबिधिक सहयोगमा सामुदायीक विकास मञ्च सि.डी.एफ नेपाल र बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका तथा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको अगुवाईमा स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा निर्देशिका २०७४ (मस्यौदा) अनुरुप तयार गरिएको हो ।

यसरी पहिचान भएका विपद् तथा जलवायु जोखिमलाई विस्तृत रुपले ब्यवस्थापन गर्नको लागि आगामी ५ वर्षको विस्तृत कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ । स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु परिर्वतन अनुकूलन योजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पर्ने सहयोग प्राप्त गर्न सकिने सरोकारवालाहरु समेतको सहयोगमा यसलाई पूर्ण रुपमा कार्यान्वयनमा ल्याईनेछ । यसको लागि स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति सबै निकायलाई सहयोगको लागि आव्हान गर्दछु । साथै यो योजना निर्माण गर्न सहयोग गर्नु हुने सबै प्रति हार्दिक कृतज्ञताका साथ धन्यबाद ज्ञापन गर्दछु ।

कमल वहादुर गडसिला
गाउँपालिका अध्यक्ष

बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय चावराचैतारा डोटी

पत्र संख्या .

सुदुर पश्चिम प्रदेश,नेपाल

चलानी

मितिः

कृतज्ञता ज्ञापन

नेपाल सरकार संघिय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयद्धारा जारी गरिएको स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा निर्देशिका २०७४ (मस्यौदा) तथा स्थानिय जोखिम न्युनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ अनुसार यस वडामा पनि कार्यक्रम संचालन गरिएकोमा खुसी लागेको छ । मानिसलाई प्राकृतिक रुपमा आइपर्ने प्रकोपजन्य वा जलवायुका कारण मानवजन्य जनधनमा पर्ने असरलाई विपद् भनिन्छ जो मानिसले प्रकृति संग गरिने कृयाकलापहरुमा पनि आधारित हुन्छ । कतिपय विपद्हरु प्राकृतिक रुपमा मात्रै उत्पत्ती हुन्छन् तिनिहरुलाई मान्छेले रोक्न अथवा नियन्त्रण गर्न सक्दैन तर तिनिहरु बाट वच्ने उपाय मात्र गर्न सक्छ जस्तै भुकम्प यसलाई मान्छेले रोक्न अथवा नियन्त्रण गर्न नसके पनि यसवाट हुने क्षती कम हुने उपाय गर्न सक्छ भने अन्य वाढी, पहिरो, नदी कटान, डुवान, खडेरी, जंगली जनावर, सडक दुर्घटना, महामारी जस्ता प्रकोपहरु मानविय कृयाकलाप बाट सृजित हुने भएकाले यसको प्रभावकारी व्यवस्थापन र न्यूनिकरण गर्न विभिन्न उपायहरु अपनाउनु पर्ने हुन्छ ।

माथिको वाक्यांशलाइ आधार मान्दै यस गाउँपालिकामा सम्भावित विपदहरुको पहिचान गरी ति विपदहरु लाई व्यवस्थापन र न्यूनिकरण गर्न यस वडाको "**स्थानिय विपद् तथा जलवायु उत्थानशिल योजना** " निर्माण गरिएको छ । यस योजनाले गाउँपालिकामा हुने सम्भावित विपद्हरुलाई पहिचान गर्नुका साथै ति जोखिमयुक्त वस्ती, समुदाय र क्षेत्रहरुको समेत पहिचान गरी कुन क्षेत्रमा विपद् न्यूनिकरण गर्न के उपाय गर्न सकिन्छ सो उपायको खोजी र प्रयोग गर्ने योजना तथा कार्यक्रम समेट्ने प्रयास गरिएको छ । प्रस्तुत योजना अनुसार यस गाउँपालिकाको विपद् तथा जलवायु उत्थानशिल योजनाले समेटेका योजना तथा कार्यक्रमहरु कार्यान्वयनको लागि विभिन्न कृयाकलापहरुमा सहयोग गर्न सवै सम्वन्धित सरोकारवाला सरकारी तथा गैर सरकारी निकायहरुलाई अनुरोध समेत गरिने छ ।

यस गाउँपालिकाको विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना निर्माण गर्न सहयोग गर्ने कारीतास अष्ट्रया कारीतास नेपाल को आर्थिक सहयोगमा र सामुदायीक विकास मञ्च नेपालको सहजीकरण र स्थानिय विपद् व्यवस्थापन समितिलाई समेत विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

भरत वहादु चन्द

प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत

विषयसूची : योजनाको स्वरूप अनुसार विषयसूची तयार गरेर राख्ने ।

खण्ड - १ : प्रारम्भिक परिचय

१.१ परिचय :

नेपाल प्राकृतिक प्रकोपहरु बारम्बार आइरहने देश हो । विश्व मानचित्रमा नेपाललाई विपद्बाट अति जोखिम प्रभावित भएको देश मानिन्छ। विश्वमा नेपाललाई विपद् जोखिमको दृष्टिले अतिउच्च जोखिममा रहेको राष्ट्रको रुपमा लिइन्छ । नेपालले प्रत्येक वर्ष विभिन्न किसिमका प्राकृतिक प्रकोपहरु जस्तै बाढी, पहिरो आगलागी, रोगव्याधी, महामारी, खडेरी, शीतलहर, हिमपात, हावाहुरी, चट्याङ, जंगली जनावर आंतङ्क, मौसमको बिषमता तथा भूकम्प जस्ता प्रकोपहरुबाट गम्भीर खतराको सामना गर्दै आइरहेको छ । केही तथ्य र तथ्यांङ्कहरूका आधारमा नेपाल विश्व मानचित्रमा विपद् जोखिमको नक्शाङ्कनमा ११ प्रकारको प्रमुख बहुप्रकोपीय हिसावले २० औं स्थानमा रहेको छ, भूकम्पीय जोखिमको हिसावले ११ औं, बाढी तथा पहिरोको जोखिमको हिसावले ३० औं स्थानमा र जलवायू परिवर्तनको प्रभावको हिसावले चौथो स्थानमा पर्दछ ।

यस बोगटान फुड्सिल गाउँपालिकाको सम्पूर्ण विषयवस्तुको अध्ययन गर्दा साविकका सिमचौर,केदार अखडा, कानाचौर, सातफरी, धिर्कामाणडौं, गगुडा र चवराचौतारा सम्मेलित ७ वटा गाविस सम्मेलित अहिलेको यो विशाल बोगटान गाउँपालिका बनेको हो । यस गाउँपालिकाको पूर्वमा अछाम र सुर्खेत पश्चिमतिर बडीकेदार गाउँपालिका उत्तरमा के आई सिंह गाउँपालिका र दक्षिणमा सुर्खेत, वडीकेदार गाउँपालिकाको सिमानासँग जोडिएको छ । वन जंगल सीमित रहे पनि यस वडाको वन सम्पदा निकै राम्रो रहेको छ । यस गाउँपालिकामा पानीको मुहान प्रशस्त नभएपनी भएका मुहान तथा खोलानाला को पानी व्यावस्थापन गरी खेती योग्य जमिनमा सिंचाइ हुदै आरहेको छ तापनि उचित व्यवस्थापन र आधुनिक कृषि प्रणाली नअपनाउँदा कृषिको उत्पादकत्वमा भने उल्लेखनीय वृद्धि हुन सकेको छैन । प्रयाप्त स्रोतको अभावले गर्दा व्यवस्थित सिंचाइ भने गर्न सकेको छैन । प्रकोपका हिसाबले भन्ने हो भने यस गाउँपालिकाका अधिकांश बस्तिहरु वर्तमान अवस्थामा निकै संकटासन्नता अवस्थामा गुज्रिरहेका छन् । त्यसैले यहाँका धेरै बस्ति पहिरो, बाढी, हावाहुरी, आगलागी, जंगलीजनावर आतंक, चट्याङ, खडेरीको जोखिममा रहेकोले पूर्वतयारी अपनाउनु जरुरी देखिन्छ । झण्डै १७९०२ भन्दा बढी जनसंङख्या रहेको यस गाउँपालिकामा करिब सम्पन्न परिवारको अवस्था ज्यादै न्युन रहेको देखिन्छ । धैरै परिवार विपन्न र मध्यम अवस्थामा जीवन बिताईरहेका छन् । यस गाउँपालिकाको विगत ३० वर्ष अगाडि र हालको अवस्थाको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा पहिलेको अवस्थामा घना जंगल, कम जनसंख्या, प्राकृतिक श्रोतको पर्याप्त उपलब्धता मौषमी अनुकूलता रहेको तर हालको अवस्थामा पहिरो, बाढी, हावाहुरी, आगलागी, जंगलीजनावर आतंक, चट्याङ, खडेरी जस्ता घटना न्युन रहेको देखिन्छ तर हाल आएर आगलागी जस्ता प्राकृतिक घटना बढ्दै छन् साथै जनसङ्ख्या वृद्धि, वन जगंल फडानी हुदै गइरहेको छ । यसका साथै यातायात र सञ्चारका साधनको विकास र बिस्तार पनि हुदै गइरहेको छ ।

यस बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका अन्य भौतिक तथा सामाजिक श्रोतको बारेमा चर्चा गर्दा यो गाउँपालिकामा ९ वटा माध्यामिक विद्यालय र ३२ वटा आधारभूत विद्यालय र ३.सामुदायिक सिकाई केन्द्र रहेका छन् । विपद्को समयमा सहयोग गर्नको लागि गाँउगाउँमा विभिन्न बचत समूह, सामुदायिक समूह रहेका छन् भने गाउँका मानिसहरु विपद्को समयमा सहयोग गर्न सधैं तयार रहेका छन् । यस्ता विपद्को बारेमा सचेत गराउन मानिसहरुले गैसस मध्ये बिभिन्न तालिमहरु, नाटकमार्फत ज्ञान सीप प्राप्त गरेका छन् । यस गाउँपालिकामा मुख्य बालीनालीमा धान, गहुँ, मकै खेती गरेको पाइन्छ र नगदेबालीमा भटमास मुख्य रहेको छ । परम्परागत शैलीबाट खेतीपाती गर्दैआएको अवस्थाका कारण कृषिमा उत्पादकत्व न्युन रहेकोले मानिसहरुको जीविकोर्पाजनका लागि कृषिमा आधुनिकीकरण गरी सुधार गर्नु पर्ने देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा जम्मा ३६०५

घरधुरी रहेको छ भने ९३४७ महिला र ९५९५ पुरुष गरी जम्मा जनसंख्या १८९४४ रहेको छ । जस मध्ये दलित २९४०, जनजाती ८६७ र ब्राह्मण/क्षेत्री १४१३७ रहेका छन् ।

१.२ योजनाको उद्देश्य :

यस स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाका उद्देश्यहरु यसप्रकार रहेका छन् :

- प्रकोप र विपद् सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि गर्दै स्थानीय विपद व्यवस्थापन समितिको क्षमता विकास गराउने ।
- स्थानीय सरकार, सरोकारवाला र विशेष गरी समुदायको प्रत्यक्ष एवंम् सक्रिय सहभागिता अभिवृद्धि गरी विपद् जोखिम न्युनीकरण तथा प्रतिकार्यका कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने ।
- प्रकोप, जोखिम नक्साङ्कन र सामाजिक स्रोत नक्साङ्कनको आधारमा प्रकोप, सङ्कटासन्नता र क्षमताको पहिचान गरी विपद् जोखिम न्युनीकरणका कार्यहरु संचालन गर्ने ।
- विपद् संकटासन्न समुदाय साथै पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको जोखिमता र अनुकूलन क्षमताको विश्लेषण गरी अनुकूलन क्षमतामा अभिवृद्धि गर्ने ।
- सम्बन्धित निकायहरू बीच विपद व्यवस्थापन मूलप्रवाहीकरणका निम्ति समन्वय गराउनु साथै अनुकूलन योजनाहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गराउने ।
- विपद् सम्बन्धी प्रविधिहरूको प्रदर्शनी, प्रवर्द्धन एवंम् अभ्यास गराउने ।
- समुदायस्तरमा गठन भएका विपद् व्यवस्थापन समिति तथा अन्य विपद्सित सम्बन्धित विषयमा कार्य गर्ने स्थानीय संघसंस्था, निकाय र सरोकारवालाहरुको क्षमता विकास गरी उत्तरदायी बनाउन ।

१.३ योजनाको आवश्यकता तथा महत्व :

विपद् जोखिम न्युनीकरण तथा व्यवस्थापन अन्तर्गत गरिने विभिन्न चरणका कार्यहरुलाई व्यवस्थित गर्नका लागि स्थानीय स्तरमा तर्जुमा गरिने विकास योजनाहरुको मुख्य भागका रुपमा यो योजना कार्यान्वयन हुन्छ । विपद्को घटना मानव समुदायका लागि सम्वेदनशील भएकोले यस्तो अवस्था नआओस भन्नाका निमित्त विकासका हरेक कार्य र क्रियाकलापहरुमा सुरुदेखि अन्तिमसम्म विपद् व्यवस्थापन र दीगो विकास अवधारणासित समायोजन गरी समुदायको प्रत्यक्ष र सक्रिय सहभागितामा कार्य गर्नु पर्दछ । यसकारण पनि यस योजनाको आवश्यकता र महत्वलाई पुष्टि गर्दछ ।

- बोगटान फुट्सिल गाउँपालिकास्तरमा विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा हुने र विपद जोखिम न्युनीकरण तथा व्यवस्थापनका लागि वडा तथा गाउँपालिकास्तरमा संस्थागत संरचना तयार हुने ।
- गाउँपालिकास्तरीय विपद् जोखिम न्युनिकरण तथा व्यवस्थापनमा मा सूचनाको पहुँच रहने ।
- बहुजोखिम तथा क्षमता विश्लेषण, योजना निर्माण, कार्यान्वयन र अनुगमनमा समुदायको प्रत्यक्ष सहभागिता रहने ।
- विपद पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य समूह निर्माण हुने र आवश्यक पर्दा परिचालन गर्न सकिने अवस्थामा रहने ।
- विपद् जोखिम न्युनिकरण कोष स्थापना हुने ।

- समुदायले व्यवस्थापन गरेका स्रोतहरुमा समान पहुँच हुने
- वडास्तरमा विपद् जोखिम न्युनिकरणका उपायहरु अवलम्बन गरिने ।
- समुदायमा आधारित पूर्व चेतनावनी प्रणालीको स्थापना हुने भएकोले समुदाय सुरक्षित रहन मद्दत पुग्ने ।
- विपद् पूर्व, विपद्‌को समयमा र विपद्रपछिको समयमा समेत मानिसमाथि पर्ने प्रतिकूल प्रभावको सामना गर्न मद्दत पुऱ्याउने ।
- विपद्‌को समयमा मानवीय सहयोगलाई व्यवस्थित गर्ने सुनिश्चितता प्रदान गर्ने ।
- उद्धार तथा राहत जस्ता कार्यमा पीडित समुदायको समान पहुँचको प्रत्याभूति गर्ने ।
- क्षेत्रगत रुपमा कामको बाँडफाँड हुने हुँदा मानवीय सहयोग पारदर्शी, प्रभावकारी र व्यवस्थित हुनुको साथै सेवाप्रदायकमा जवाफदेही र उत्तरदायित्वको भावना विकास गराउने ।

१.४ योजनाको सीमा :

सरकारी निकाय, गैरसरकारी संस्था तथा स्थानीय सरकारले तयार पार्ने हरेक तहका योजना तथा कार्यक्रमका आफ्नै महत्व र सीमा हुन्छन् । त्यसैगरी यस योजनाका पनि निम्नानुसारका सीमा रहेका छन् ।

- यस योजनाको कार्यान्वयन स्थानीय सरकारले आफ्नो नियमित योजना तर्जुमा प्रक्रियाको अभिन्न अंगको रुपमा गर्ने भएकोले यो योजना एकैपटक कार्यान्वयन नभइ विकास निर्माणसँग सम्बन्धित भएर निरन्तर कार्यान्वयनमा रहने छ ।
- यो योजना स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा निर्देशिका २०७४ को अनुसार तयार पारिएकोछ । यस योजना कार्यान्वयनका लागि वडा तथा गाउँपालिकाले आवश्यक रुपमा जनशक्ति तयार गर्न समय लाग्नेछ र त्यसको लागि स्रोतको खोजी गर्नुपर्ने हुन्छ जुन उपलब्ध हुन्छ नै भन्ने निक्यौल गर्न सकिँदैन ।
- यस योजनाको कार्यान्व्यन, अनुगमन तथा मूल्याकंनका लागि आवश्यक दक्ष जनशक्तिको उपलब्धता स्थानीयस्तरमा न्यून रहन पनि सक्छ र दक्ष जनशक्ति विकास गर्न समय लाग्न पनि सक्छ ।

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमाको क्रममा आवश्यक पर्ने विभिन्न सूचना तथा तथ्यहरु संकलन गर्न केही कठिनाइ भएको छ । यस योजनाको कार्यान्वयन, व्यवस्थापन र अद्‌यावधिक गर्नका लागि गाउँपालिका पार्श्वचित्र (Municipality Profile) तयार गरी राख्न र यसका लागि आवश्यक पर्ने स्रोत परिचालन गराउनु आवश्यक छ । जलवायु परिवर्तनका असर तथा अनुकूलन प्रयास सम्बन्धी सूचनाहरू समुदायको अनुभव र छलफलबाट संकलन गरिएको हो । स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा गर्दा निर्धारण गरिएका कार्ययोजना कार्यान्वयन तथा व्यवस्थापनका लागि कुनै एक पक्षको सहयोग, स्रोत, साधन र क्षमता मात्र पर्याप्त नहुने भएकोले यसलाई कार्यान्वयन गर्नका लागि संस्थागत विश्लेषणका आधारमा विभिन्न सरकारी निकाय तथा गैरसरकारी संस्थाहरूले समन्वय तथा सहकार्य गर्नु अत्यन्त जरुरी देखिन्छ ।

१.५ योजना निर्माण प्रक्रिया/विधि :

यस योजना तर्जुमा गर्ने क्रममा अपनाइएका विधिहरु यसप्रकार रहेका छन् ।

चरण १ :

यस गाउँपालिकामा रहेका विपद जोखिम व्यवस्थापन योजनाहरुलाई पालिकास्तरीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाले संवोधन गर्नुपर्ने भएकोले हालसम्म पनि स्थानिय तहको विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना नभएको हुदाँ कारितास नेपाल र सामुदायिक विकास मञ्च नेपाल डोटी द्वारा संचालित सामुदायिक उत्थानशिलता सुदृढीकरण परियोजना को आर्थिक तथा प्रबिधिक सहयोग र यस गाउँपालिकाको सक्रिय सहभागितामा स्थानिय स्तरीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा प्रक्रिया अगाडि बढाउने निर्णय गरियो । जसअनुसार पालिकास्तरीय भेला आयोजना गरी गाउँपालिकाका अध्यक्ष श्री कमल वहादुर गडसिला को अध्यक्षतामा स्थानिय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समितिको गठन गर्दै यसै समितिको मातहत रहने गरी एक योजना तर्जुमा उप-समितिको पनि गठन गरियो । त्यसै पालिकास्तरीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समितिको निर्णयानुसार नै सो समिति र उप-समितिलाई योजना तर्जुमा प्रक्रियाका लागि सक्षम बनाउन २ दिने कार्यशालाको आयोजना गरियो ।

चरण २ :

दोस्रो चरणमा स्थानीय समुदायकै सक्रिय सहभागितामा संकटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषणको लागि आवश्यक पर्ने तथ्यांक संकलन गरिएको थियो । यसरी संकलन गर्दा कारितास नेपाल र सामुदायिक विकास मञ्च नेपाल डोटी का कर्मचारी तथा स्वयमसेबकहरुको सहयोगमा स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समिति र योजना तर्जुमा उप-समितिका सबै सदस्यहरु र स्थानिय स्वयम सेबकलाई प्रत्येक टोल र बस्तिस्तरमा परिचालित भएका थिए भने यस पालिका अध्यक्ष तथा वडा अध्यक्ष, सदस्यहरुबाट अनुगमन समितिमा रहेर प्रत्यक्ष अनुगमन गरिएको थियो । यसरी तथ्यांक संकलन गर्दा समुदायका सबै तह, तप्का, र वर्गको सहभागिता सुनिश्चित गरिएको थियो । संकलित तथ्यांकको पुनरावलोकन, प्रमाणीकरण, प्रशोधन र विश्लेषणका लागि स्थानिय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समिति र योजना तर्जुमा उप-समितिको संयुक्त बैठक आयोजना गरिएको थियो । सो बैठकले अपुग ठानेका र त्रुटी रहेका केही तथ्यांङ्कहरुको पुनः संकलन र परिमार्जन गर्ने काम गरी, सकेसम्म त्रुटिरहित तथ्यांकको आधारमा योजना तर्जुमा होस् भन्ने कुरामा विशेष ध्यान पुऱ्याइएको थियो ।

चरण ३ :

स्थानिय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समितिले पार्श्वचित्र (Profile) मा पहिचान भएका जोखिमको व्यवस्थापन गर्न समुदाय तथा बस्ति तहमा सञ्चालन गर्नु पर्ने क्रियाकलापहरूको पहिचान गरी प्राथमिकता निर्धारण गरियो । समुदाय र बस्ति/टोलस्तरमा समुदायमा प्राथमिकीकरण भएका विपद् तथा जलवायु उत्थानशीलताका कार्यलाई एकीकृत गरी स्थानिय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको मस्यौदा तयार गरिएको थियो सो मस्यौदा योजना माथि बिस्तृत छलफल गर्न स्थानिय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समिति र योजना तर्जुमा उप-समितिले समुदायका सबै क्षेत्र र वर्गको समेत प्रतिनिधित्व हुने गरी एक बृहत् कार्यशालाको आयोजना गरी योजनाको अन्तिम मस्यौदा तयार गरियो ।

१.६ योजना कार्यान्वयन रणनीति :

- यस योजनालाई अनुमोदन गरी वैधानिकता दिनका लागि कार्यपालिकाको भेला वा परिषद्मा छलफल गरिनेछ ।
- स्थानीयस्तरका दक्ष तालिमप्राप्त जनशक्ति परिचालन गर्दै विपद् व्यवस्थापनका लागि स्थानीय समुदाय समेतको सहभागिता गराई उनीहरूको क्षमतामा विकास गरिने छ ।
- स्थानीयस्तरको परम्परागत सीप, कलाकौशल, तथा क्षमतालाई उजागर गरी विपद् व्यवस्थापनका लागि प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरिने छ ।
- योजनाको प्रभावकारि कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन तथा मूल्यांकनका मा लागि स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समितिलाई परिचालित गराइने छ ।
- प्रत्येक वर्ष यस योजनाको पुनरावलोकन गरी वार्षिक योजना तयार पारिने छ र पाँच वर्षमा योजनाको वृहत् पुनरावलोकन गरी अद्यावधिक गरिने छ ।

१.७ योजनाको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा पुनरावलोकन :

- यस योजना कार्यान्वयनको लागि स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समितिले नियमित रुपमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नेछ ।
- योजना कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्दा, वडा अर्न्तगत सञ्चालित कार्यक्रमहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि तयार गरीएका सूचक बमोजिम अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ ।
- गाउँपालिकाले यस योजनाको पुनरावलोकन तथा समिक्षा प्रत्येक वर्षमा गर्ने छ । साथै उक्त योजनालाई प्रभावकारी वनाउन प्रत्येक ५ वर्षमा वृहत् पुनरावलोकन गरी अद्यावधिक गरिने छ ।

खण्ड - २ : गाउँपालिकाको परिचय

डोटी जिल्ला नेपालको पाहाडी जिल्लाहरु मध्ये एक हो। डोटी जिल्लाको १ वटा निर्वाचन क्षेत्र मध्ये ख नक्बरमा अवस्थित बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका सदरमुकामबाट ७७ किलो मिटरको दूरीमा पर्दछ भने ५ घण्टाको पैदल यात्रामा पुगिन्छ भने यो पालिका जिल्लाको दक्षिणी भागमा पर्दछ। यो स्थान समुन्द्री सतहबाट १४४७ मिटर उचाइमा रहेको भिरालो तथा ग्रमिण क्षेत्र हो।

२.१ भौगोलिक अवस्था

भौगोलिक हिसावले विश्व मानचित्रमा यो जिल्ला समुद्री सतह.देखि २९ं ४'२० उत्तरी अक्षांश सम्म र ८१ं २'४५ पूर्वी देशान्तरसम्मको क्षेत्रफलमा फैलिएको छ। समुन्द्री सतहदेखि बढीमा १४४७ मिटरको उचाइमा रहेको यस गाउँपालिकाको क्षेत्रफल ३००.२२ बर्ग किलोमीटर रहेको छ। यस पालिकामा औषत उष्ण तथा सुख्खा हावापानी पाइन्छ। उर्वराभूमि भएको यस पालिकाको प्रमुख कृषिबालीमा धान, मकै, गहुँ, कोदो आदि पर्दछन्।

२.२ विपद तथा सामाजिक अवस्था

डोटी जिल्ला विपद जोखिमको दृष्टिले हेर्दा मध्यम जोखिमयुक्त रहेको छ। यस जिल्लाको बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका पनि जोखिमयुक्त छ। यस वडामा खडेरी, हावाहुरी, आगलागी, रोगव्याधी, वन्यजन्तु आतंक, असिना भूकम्प जस्ता प्रकोप रहेका छन्। हरेक बस्ती स्तरबाट सङ्कटासन्नता, क्षमता विश्लेषणका औजारहरुको प्रयोग गरी सूचना संकलन गरिएको छ। जोडी बिधि तुलनाबाट प्रकोपहरुको प्राथमिकताका निर्धारण गरिएको छ र ती प्रकोपहरुले यस वडामा जोखिम निम्त्याउन सक्ने अवस्था देखिन्छ।

यस गाउँपालिकामा मुख्यतया: क्षेत्री हरुको बाहुल्यता रहेको छ। यसका साथै यहाँ बसोबास गर्ने मानिसहरु मुख्य गरी दलित, ब्राह्मण, क्षेत्री र जनजातीका जातका मानिसहरु बसोबास रहेकाले हिन्दु धर्मावलम्वीहरुको बाहुल्यता रहेको छ। यहाँको कूल जनसंख्या १८९४४ रहेको छ।

क्र.स.	दलित	जनजाति	मधेशी	मुस्लिम	ब्राह्मण/क्षेत्री	महिला	पुरुष	जम्मा
१	३९४०	८६७	०	०	१४१३७	९३४७	९५९५	१८९४४

२.३ शैक्षिक अवस्था

यस गाउँपालिका ९ वटा मा.वि. र ३२ वटा आधारभूत विद्यालयहरु गरी जम्मा ४१ वटा विद्यालयहरु रहेका छन्। यहाँको साक्षरता .... % रहेको छ भने महिला साक्षरता ...... % र पुरुष साक्षरता .... % रहेको छ।

२.४ आर्थिक तथा मानवीय अवस्था

कुनै पनि ठाउँको आर्थिक अवस्था त्यहाँ बसोबास गर्ने व्यक्तिहरुको पेशाले निर्धारण गर्दछ । त्यस्तै यस वडामा मानिसहरु मुख्य रुपले कृषि तथा पशुपालनमा निर्भर रहेका छन् र केही मानिसहरु नोकरी लगायत अन्य सानातिना व्यापार व्यवसायमा पनि संलग्न रहेका छन् । कृषि क्षेत्रको कुरा गर्दा विशेष गरी यहाँ धान, मकै, गहुँ तथा नगदेबालीहरुको खेती गरिएको पाइन्छ । त्यसै गरी पशुपंछीपालन तर्फ कुखुरा, गाई, भैंसी र बाख्रा, पालन पनि गरिएको पाइन्छ । यसका अतिरिक्त यहाँका अधिकांश युवा जनशक्ति वैदेशिक रोजगारमा संलग्न छन् र यसबाट प्राप्त हुने विप्रेशण पनि यहाँको आर्थिक स्रोतको रुपमा रहहेको छ। यस वडाको कृषि उत्पादकत्व राम्रो रहेता पनि केही भेगमा भने सिंचाइ अभाव तथा युवा जनशक्तिको विदेशिने क्रमको कारण जनशक्ति अभावमा कृषि उत्पादकत्व र व्यापार व्यवसायको विकास र बिस्तरमा कमी रहेको पाइयो ।

२.५ प्राकृतिक श्रोतको अवस्था

बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाको हिसाबले धनी नै रहेको पाइन्छ। यहाँ सामुदायिक वन, पानीको मुहान, खोलाहरु साथै सानातिना खोल्सीहरु थुप्रै रहेका छन् । यहाँको वनमा विभिन्न जातका वनस्पति तथा वन्यजन्तुहरुको रहेको पाइन्छ । त्यस्तै बाँदर, खरायो, च्याखुरा, स्याल, वन बिरालो, न्याउरी मुसा, लोखर्के, ढुकुर, मैना, सुगा लगायतका जीवजन्तुहरु तथा पशुपंक्षीहरु पाइन्छन् ।

२.६ सामुदायिक विकास

समग्र समुदायको सर्वाङ्गीण विकास नै सामुदायिक विकास हो भन्ने बुझिन्छ । यस गाउँपालिका कार्यालयले विकासको गतिविधिहरूमा सहयोग गर्दै आएको छ । यसका अलावा यस गाउँपालिकामा विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, प्रहरी चौकी, आमा समूह, युवा क्लब, सहकारी, सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह, कृषी समुह आदि सञ्चालनमा छन् । समुदायको प्रत्यक्ष संलग्नता रहेको र समुदायलाई नै प्रत्यक्ष सेवा दिने यी सामुदायिक संस्था तथा निकायहरुको भुमिका विपद् उत्थानशील समुदाय निर्माण गर्नमा पनि महत्वपूण रहेको हुन्छ ।

खण्ड – २

प्रकोप, सङ्कटासन्नता, क्षमता र जोखिम विश्लेषण

२.१ ऐतिहासिक समय रेखा

स्थानीय बासिन्दाहरुका अनुसार हरेक वर्षायाममा पहिरोले निकै दुःख दिने गरेको छ। बाढीले जनधन, खेतीयोग्य जमिन र पशुचौपायामा ठूलो क्षति पुऱ्याउने गरेको छ। त्यसैले पहिरो र बाढी यहाँको मूख्य प्रकोप रहेको छ र यसले पछिल्लो समय यहाँको जनजीवनलाई कष्टकर बनाउँदै लगेको छ। कृषकको वर्ष भरिको मेहनतलाई बाँदर, बदेल, दुम्सी आक्रमणले स्वाहा बनाउने गरेको छ र बेला-बेलामा मौसम परिवर्तन हुदाँ हावहररी, असिनापानी, खडेरी जस्ता प्रकोपले यस पालिकामा जनजीवन कष्टकर बनाउनुका साथै कृषि उब्जनी र पशुचौपायामा समेत क्षति पुऱ्याउने गरेको पाइन्छ।

गाउँपालिकाको विपद्का घटनाहरुको ऐतिहासिक विवरण

विपद्	मिति	स्थान	क्षति					सूचना पुष्ट्याइँको विधि
			भौतिक	सामाजिक	आर्थिक	मानवीय	प्राकृतिक	
पहिरो	२०६६ साल	मौडा	३ घर बगाएको, धान र मकै बालीमा नष्ट।	ऋण निकालेर घर बनाउनु पर्ने स्थानीय बजारबाट किनी खानुपर्ने,	५ लाख बराबर क्षती	नभएको	नभएको।	VCA
पहिरो	२०७९ साल	चालिस	२ घरमा क्षती	ऋण निकालेर घर बनाउनु पर्ने।	२५ लाख बराबर को क्षती।	नभएको	घर नजिक पानीको मुहान सुकेको	VCA
पहिरो	२०७६	डौडा	१ घरमा क्षती	जिवन अस्तव्यस्त बिदेशीनु पर्ने।	१२ लाख बराबर क्षती।	नभएको	नभएको।	VCA

पहिरो	२०७४	डौडा	२ घरमा क्षती	जिवन अस्तव्यस्त बिदेशीनु पर्ने ।	२३ लाख बराबर क्षती ।	नभएको	नभएको ।	VCA
पहिरो	२०७३	जजला	१ घरमा क्षती	जिवन अस्तव्यस्त बिदेशीनु पर्ने ।	८ लाख बराबर क्षती ।	नभएको	नभएको ।	VCA
पहिरो	२०७८	र्धिकामाण्डौ उपल्लो गाँउ	४ घरमा क्षती	जिवन अस्तव्यस्त बिदेशीनु पर्ने ।	२८ लाख बराबर क्षती	२ जनाको मृत्यु १ जना घाईते	नभएको ।	VCA
पहिरो	२०४०	जजला	३ घरामा क्षती	जिवन अस्तव्यस्त बिदेशीनु पर्ने ।	३२ लाख बराबर क्षती	नभएको ।	नभएको ।	VCA
पहिरो	२०४०	डुमरी	३ घरामा क्षती	जिवन अस्तव्यस्त बिदेशीनु पर्ने ।	३९ लाख बराबर क्षती	३ जनाको मृत्यु ।	नभएको ।	VCA
पहिरो	२०४०	गोगुडा	१ बस्ती बिस्थापित, ४ घर पूर्ण रुपले क्षती	जिवन अस्तव्यस्त , बसाईसराई बिदेशीनु पर्ने ।	४५ करोड बराबरको क्षती	१० जनाको मृत्यु ।	नभएको ।	VCA
पहिरो	२०४०	चनकाडा	५ घरमा क्षती	जिवन अस्तव्यस्त	४७ लाख बराबर क्षती	नभएको	नभएको ।	VCA
पहिरो	२०७८	बिठारी गाँउ	१ घर पूर्ण रुपले क्षती	जिवन अस्तव्यस्त बिदेशीनु पर्ने ।	७ लाख बराबर क्षती	नभएको	नभएको ।	VCA
पहिरो	२०४०	अमतोडा	१ घर पूर्ण रुपले क्षती	जिवन अस्तव्यस्त बिदेशीनु पर्ने ।	९ लाख बराबर क्षती	१ जनाको मृत्यु ।	नभएको ।	VCA

पहिरो	२०७८	दाच्का	६ बाखा को मृत्यु ।	बाखा किन्न ऋृण लागेको ।	८० हजारको क्षती ।	नभएको ।	नभएको ।	VCA
पहिरो	२०५७	चनकाडा	नभएको ।	जिवन अस्तव्यस्त	नभएको ।	१ जनाको मृत्यु ।		VCA
बाढी	२०५३	खुल्लेखेत	७ बिघा जमिनमा लगाएको धान र मकै बाली नष्ट ।	स्थानीय बजारबाट किनी खानुपर्ने,	२१ लाख बराबर को क्षती	नभएको ।	ढुङ्गा तथा बालुवामा क्षती	VCA
बाढी	२०७८	गलगाड	सामाजिक अस्तव्यस्त	नभएको ।	नभएको ।	१ जनाको मृत्यु ।	नभएको ।	VCA
बाढी	२०४०	गलगाड	३ रोपनीमा लगाएको घान बालीमा क्षती ।	स्थानीय बजारबाट किनी खानुपर्ने,	१ लाख बराबर को क्षती	नभएको ।	नभएको ।	VCA
बाढी	२०५४	किपला	१ घर बगाएको १ रोपनी जमिनमा लगाएको धान तथा मकै बालीमा क्षती ।	जिवन अस्तव्यस्त घर बनाउन ऋृण लागेको ।	२ लाख बराबर को क्षती ।	नभएको ।	नभएको ।	VCA
बाढी	२०७१	जोराघाट	नभएको ।	जिवन अस्तव्यस्त	नभएको ।	१ जनाको मृत्यु ।	नभएको ।	VCA
बाढी	२०४०	लामकोला, सातफरी	७ रोपनीमा लगाएको धान बाली वूर्ण रुपले नष्ट ।	स्थानीय बजारबाट किनी खानुपर्ने,	२१ लाख बराबर को क्षती	नभएको ।	ढुङ्गा तथा बालुवामा क्षती	VCA
बाढी	२०६१	कचला	नभएको ।	जिवन अस्तव्यस्त	नभएको ।	१ जनाको मृत्यु ।	नभएको ।	VCA
बाढी	२०५४	पातल खेत	नभएको ।	जिवन अस्तव्यस्त	नभएको ।	१ जनाको मृत्यु र १	नभएको ।	VCA

						जना घाईते ।		
बाढी	२०७६	पलाडी	नभएको ।	जिवन अस्तव्यस्त	नभएको ।	१ जनाको मृत्यु ।	नभएको ।	VCA
बाढी	२०७६	चनकाडा	३ कुलामा क्षती, ७ रोपनीमा लगाएको धान बालीमा नष्ट ।	स्थानीय बजारबाट किनी खानुपर्ने,	२१ लाख बराबर को क्षती	नभएको ।	नभएको ।	VCA
बाढी	२०७८	चनकाडा	३ खानेपानी मुहानमा क्षती, १ घर पूर्ण क्षती, ३ आशिंक क्षती ।	जिवन अस्तव्यस्त	८० हजारको क्षती ।	नभएको ।	नभएको ।	VCA
महामारी	२०६२	किपला	नभएको ।	जिवन अस्तव्यस्त, त्रास उत्पन्न	नभएको ।	१ जनाको मृत्यु	नभएको ।	VCA
महामारी	२०५९	ईनडा, ल्याटी	नभएको ।	जिवन अस्तव्यस्त, त्रास उत्पन्न	नभएको ।	३ जनाको मृत्यु	नभएको ।	VCA
महामारी	२०५१	धिकामनण्डौ	नभएको ।	जिवन अस्तव्यस्त, त्रास उत्पन्न	नभएको ।	३ जनाको मृत्यु	नभएको ।	VCA
महामारी	२०४८	पलाडी	नभएको ।	जिवन अस्तव्यस्त, त्रास उत्पन्न	नभएको ।	३ जनाको मृत्यु	नभएको ।	VCA
हावाहुरी	२०६८	कानाचौर	१ विद्यालय ७ घरको छाना उडाएको ।	पठनपाठनमा अवरोध	१० लाख बराबरको क्षती	नभएको	नभएको	VCA

हावाहुरी	२०५१	डुमरी	८ घरको छाना उडाएको ।	बसोबासमा अबरोध	१० लाख बराबरको क्षती	नभएको	नभएको	VCA
हावाहुरी	२०७९	चनकाडा	४ घरको छाना, विद्यालयको पिपलको बोटले २ कोठे भवनमा र १ चमेना गृहको छाना उडाएको ।	बसोबासमा अबरोध	१० लाख बराबरको क्षती	नभएको	नभएको	VCA
हावाहुरी	२०६८	चनकाडा	आर्युबेदिक भवनर ४ घरका छाना उडाएको ।	बसोबासमा अबरोध, उपचारमा कठिनाई	१३ लाख बराबरको क्षती	नभएको	नभएको	VCA
चट्याङ	२०७१	सुन्तडी	नभएको ।	१ लाख बराबरको क्षती	२ जानाको मृत्यु , १० बाख्राको मृत्यु ।	नभएको	नभएको	VCA
चट्याङ	२०६६	चनकाडा	नभएको	२० हजार बराबरको क्षती	२ गोरुको मृत्यु ।	नभएको	नभएको	VCA
चट्याङ	२०५४	चनकाडा	नभएको	२० हजार बराबरको क्षती	२ गोरुको मृत्यु ।	नभएको	नभएको	VCA
सडक दुर्घटना	२०७७	चनकाडा	नभएको		१ जना घाईते	नभएको	नभएको	VCA
सडक दुर्घटना	२०७८	चनकाडा	नभएको	२० लाख बराबर गाडीमा क्षती	४ जनाको मत्यु १ जना घाईते	नभएको	नभएको	VCA

सडक दुर्घटना	२०७९	चनकाडा	नभएको	२० लाख बराबर गाडीमा क्षती	१ जनाको मत्यु ३ जना घाईते	नभएको	नभएको	VCA
असिना पानी	बर्षेनी	गाँउपालिका	घरहरुका छानामा क्षती, अन्नबाली तथा नगदेबाली फलफुलमा क्षती	१ करोड बराबर क्षती हुने गरेको	नभएको	नभएको	जंगलमा क्षती ।	VCA
खडेरी	बर्षेनी	गाँउपालिका	अन्नबाली तथा नगदेबाली फलफुलमा क्षती	१ करोड बराबर क्षती हुने गरेको	नभएको	नभएको	जंगलमा क्षती ।	VCA
जज आतंक	बर्षेनी	गाँउपालिका	अन्नबाली तथा नगदेबाली फलफुलमा क्षती	२ करोड बराबर क्षती हुने गरेको	नभएको	नभएको	जंगलमा क्षती ।	VCA
आगलागी	बर्षेनी	गाँउपालिका	नभएको	२ करोड बराबर क्षती हुने गरेको	नभएको	नभएको	जंगल तथा जडीबुटीमा क्षती ।	VCA
रोगकिरा	बर्षेनी	गाँउपालिका	अन्नबाली तथा नगदेबाली फलफुलमा क्षती	२ करोड बराबर क्षती हुने गरेको	नभएको	नभएको	नभएको ।	VCA

२.२ प्रकोप स्तरीकरण

समुदायमा विगतमा घटेका र भविष्यमा आइपर्नसक्ने प्रकोप तथा जलवायु परिवर्तन र यसबाट उत्पन्न हुनसक्ने प्रकोपजन्य घटना र जनधनको क्षतिका आधारमा प्रकोपको सूची तयार गरी त्यस प्रकोपले गरेको क्षतिको आधारमा यस प्रकोपको स्तरीकरण गरिएको छ। समुदाय र वडा तहको अलग-अलग सूचीलाई एकीकृत गरेर यस बोगटान फुड्सिल गाउँपालिकाभित्र हुने प्रकोपको सूची र स्तरीकरण गर्न निम्न बमोजिमको तालिका प्रकोपको स्तरीकरण गरिएको छ।

प्रकोप	पहिरो	बाढी	आगलागी	हुरीबतास	महामारी	भूकम्प	असिनापानी	खडेरी	रोगकिरा	चट्याङ	जनावर आतङ्क	सडक दुर्घटना
पहिरो		पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	भूकम्प	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो
बाढी			बाढी	बाढी	बाढी	भूकम्प	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी
आगलागी				हुरीबतास	महामारी	भूकम्प	असिनापानी	खडेरी	रोगकिरा	चट्याङ	जनावर आतङ्क	आगलागी
हुरीबतास					महामारी	भूकम्प	हुरीबतास	खडेरी	हुरीबतास	हुरीबतास	हुरीबतास	हुरीबतास
महामारी						भूकम्प	महामारी	महामारी	महामारी	महामारी	महामारी	महामारी
भूकम्प							भूकम्प	भूकम्प	भूकम्प	भूकम्प	भूकम्प	भूकम्प
असिनापानी								खहेरी	रोगकिरा	चट्याङ	जनावर आतङ्क	असिनापानी
खडेरी									खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी
रोगकिरा										रोगकिरा	रोगकिरा	रोगकिरा
चट्याङ											चट्याङ	चट्याङ

जनावर आतङ्क												**जनावर आतङ्क**
सडक दुर्घटना												
जम्मा अङ्क	१०	९	१	६	८	११	२	७	५	४	३	०
स्तर	**दोस्रो**	**तेस्रो**	**एघारौ**	**छटौ**	**चैथो**	**पहिलो**	**दशैं**	**पाँचौ**	**सातौ**	**आठौ**	**नबौं**	**अन्तिम**

नोट : नेपाल भूकम्पको उच्च जोखिममा रहेको मुलुक हुँदा प्रकोप स्तरीकरण गर्दा भूकम्पलाई तुलना पहिलो राखिएको :

समुदायमा प्रकोपको प्रभाव वा असरको विश्लेषण प्रकोपले पारेको क्षति, पारेको क्षेत्र, प्रकोपको बारम्बारता तथा भविष्यमा दोहोरिने सम्भावना, प्रकोपको तिव्रता र विस्तारवाट यस वडा तहमा हुने क्षतिको स्तर र प्रकोपले पार्ने जनसंख्यालाई आधार मानेर हेर्दा यस पालिकाको प्रमूख प्रकोपको रुपमा नेपाल भूकम्पको उच्च जोखिममा रहेको मुलुक हुँदा प्रकोप स्तरीकरण गर्दा भूकम्पलाई तुलनामा नराखी पहिलो नम्बरको प्रकोपको रुपमा प्राथमिकतामा राखी योजना तर्जुमा गरिएको छ । त्यसैगरी दोश्रोमा पहिरो तेश्रो बाढी चौथो माहामारी पाँचौ खडेरी, छैटौ हुरीबतास, सातौंमा रोगकिरा, आठौमा चट्याङ्ग नवौमा ज.ज आतंक दशौंमा आगलागी र एघारौंमा सडक दुर्घटना रहेको छ ।

२.२.१ प्रकोप विश्लेषण

यस बोगटान फुड्सिल गाउँपालिकामा विपद् तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी विद्यमान समस्याको उत्पत्ति, त्यसको कारण र प्रभाव विश्लेषण गर्दा भूकम्प, बाढी,माहामारी, खडेरी, हावहुरी,रोगकिरा चट्याङ्ग लगायतको रहेको पाइएको छ। स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तयारी गोष्ठीमा सहभागीहरुको छलफल मार्फत विश्लेषण गरिएको छ।

बोगटान फुड्सिल गाउँपालिकाका पहिरो, बाढी,माहामारी, चट्याङ्गका कारणले गर्दा मानिसहरुको मृत्यु, घाइते, सयौं रोपनी जग्गा जमिन पुरिने, बाटाघाटा, कूलो, पुल, वनजंगल, विद्यालय आदि जस्ता भौतिक पूर्वाधारहरुको क्षति जस्ता समस्याहरु निम्त्याइरहेको छ । जसको फलस्वरुप बहुसख्यक मानिसहरुको जीविकोपार्जनमा नकारात्मक असर परिरहेको छ । साथै विभिन्न पूर्वाधारहरुको क्षतिका कारण वडाको विकासमा नकारात्मक असर परेको छ । त्यस्तै विगतका वर्षहरुमा समय समयमा देखिएका बाढी, पहिरो,महामारी, हरुले मानिसहरुको मृत्यु समेत निम्त्याइसकेको छ । खडेरीले अन्नबालीमा प्रत्यक्ष असर गरी अन्न उत्पादनमा कमी ल्याई धेरै मानिसहरु जीविकोपार्जनका वैकल्पिक उपायको खोजिमा छन् ।

यस पालिकाको मुख्य प्रकोप, जोखिममा रहेका तत्वहरु, प्रकोपको प्रभाव र जोखिममा रहेका तत्वहरु प्रभाबित हुनुका कारण समग्रमा निम्न बमोजिम देखाउन सकिन्छ साथै यस वडाको प्रकोप जोखिम विश्लेषण निम्न अनुसार गरिएको छ।

क्र. सं.	प्रकोप	मुख्य कारण	कारक तत्व	प्रभाव	जोखिम न्यूनीकरणका लागि पहिचान भएका उपाय
१	पहिरो	• कमजोर भुवनोट • वन बिनास • खुल्ला चरिचरन • सडक निमार्ण	• वन फँडानी र आगालागि र वनविनाश • जथाभावी सडक निर्माण • अतिवृष्टिपानीको मात्रा कम हुनु (खण्ड वृष्टि) • खानी संचालन गर्ने (ढुंगा खानी)भुक्षयजनचेतनाको कमि भिरालो जमिन अनियन्त्रित भल बाढी	• बाटो, सडक भत्किएको • विस्थापनको जोखिम बढेको जङ्गल विनाश • खानेपानीको मुहानमा क्षतिबालीनालीको नाश भएकोमानविय क्षति • वन्यजन्तुको लोप भएको • खेतीयोग्य भुमिमा क्षति पुगेको उत्पादनमा ह्रास ।	• बृक्षारोपण • नियमित चरिचरण रोक • ढुङ्गगा खानि वन्द गर्ने तारजाली लगाउने बायो (इन्जिनियरिंग • भल नियन्त्रण • अव्यवस्थित सडक निर्माणमा रोक जनचेतना कार्यक्रम
२	बाढी	• कमजोर भुवनोट	• वन फँडानी र आगालागि र वनविनाश	• बाटो, सडक भत्किएको	• बृक्षारोपण • नियमित चरिचरण रोक

		• अत्याधिक पानी पर्नु ।	• जथाभावी सडक निर्माण • अतिवृष्टिपानीको मात्रा कम हुनु (खण्ड वृष्टि)	• विस्थापनको जोखिम बढेको जङ्गल विनाश • खानेपानीको मुहानमा क्षतिबालीनालीको नाश भएकोमानविय क्षति ।	• ढुङ्गा खानि वन्द गर्ने तारजाली लगाउने बायो (इन्जिनियरिंग • भल नियन्त्रण • अव्यवस्थित सडक निर्माणमा रोक जनचेतना कार्यक्रम
३	जङ्गली जनावरको आतंक	वनमा आहाराको अभाव हुनु	• वनजंगल नजिक भएकोले वासस्थानको अभाव भएकोले वनमा रहेका पिउने पानीका श्रोत सुकेर पिउने पानीको अभाव भएकाले • वनमा मांसाहारी ठूला जनावरहरु जस्तै बाघ, चितुवा लोप भएकाले	• खेतीबाली तथा फलफुल खेतीमा नोक्सान पुगेको • आक्रमणमा परी घाईते हुने • केही गर्दा पनि केहि सिप नलागेपछि कतिपय ठाउँमा बस्ति नै विस्थापित भएको • घाँसपातका हाँगा लाछि पशुपालनमा धक्का पुऱ्याएको	• खेतबारी वरपर जङ्गल नबढाउने • वन जङ्गल संरक्षण गर्ने • वन्य आहारको संरक्षण गर्ने • बाँदरले नखाने खालको बालीको प्रवर्द्धन गर्ने ।
४	रोगकिरा	रासायनिक मलको बढी प्रयोग पर्याप्त सिञ्चाई नहुनु	लामो समयसम्म खडेरी पर्नु	• अन्नबाली तथा फलफुल उत्पादनमा कमी आउनु खाद्यन्नमा अभाव	• किरा मार्ने तथा भगाउने जैविब विषदीको प्रयोग सिञ्चाईको व्यवस्था
५	खडेरी	• बर्षा नभएर • पानीका मुहान सुकेर	• विश्वव्यापी तापमान बृद्धि, जलवायु परिवर्तन • वन विनाशआगालागि	• पिउने पानीको अभाव मानिस तथा पशुमा रोग फैलीएको घाँस दाउराको अभाव भएकोबोटबिरुवा मरेको खेतीबालीको नाश उत्पादनमा ह्रासमाटोको पानी सोस्ने गुणमा ह्रास आउनाले	• बृक्षारोपणखेर गैरहेका जलश्रोतको संरक्षणरुखबिरुवाको संरक्षणथोपा सिँचाई, प्लास्टिक पोखरी, वर्षे पानी सङ्कलन गरी सिँचाई आदि पानी किफायति सिँचाई प्रणालीको प्रवर्द्धन जस्तै, सिधै पानी त्यत्तिकै छोड्ने भन्दा स्प्रिड्कलर बाट सिँचाई गर्ने सुख्खा सहन सक्ने बालीको प्रबर्द्धन गर्ने जस्तै, धानमा सुख्खा ३, २ आदि धानका

					प्रजाति, गहुँको ठाउँमा जौ रोप्नेप्राङ्गारिक मलको प्रयोग बढाउने ।
६	हुरीबतास	मौसम परीवर्तन	• हावा छेक्ने प्रविधि तथा ज्ञानको कमी • जलवायु परिवर्तनका कारण देखिएको अस्वाभाविक तापक्रमको अन्तर • कमजोर भौतिक संरचनाहरु जस्तै कच्ची छानाहरु	• वनजंगल, पशुपंक्षी, अन्नबाली र मानवीयक्षति • सुख्खा जमिनमा धुलो उडाएर भ-क्षय गर्ने • विभिन्न रोगव्याधि फैलाउनेघाँसका हाँगाहरु लाछ्ने, पशुपालनमा क्षति पुऱ्याउनेरुख र हाँगाहरु भाँचेर वन पैदावारमा क्षति पुऱ्याउने, बिद्युतको तार चुँडाउने, पोल भाँच्ने	• वनधन लगाउने • प्रभावलाई मापन गरी नियन्त्रणका काम गर्नुपर्ने • हुरीबतासले असर नगर्ने होचा बालीनाली लगाउने • हुरीबतास चल्ने र्मासममा व्यक्तिगत सजगता अपनाउने
७	महामारी	फोहोर र दुषित वातावरण	• वातावरण दुषित हुनाले • सरसफाई नहुनाले • गरीबी र अशिक्षाको कारणले • बिषादी जन्य खाद्यवस्तुको उपयोगले • हावापानीमा आएको बदलावले • प्रदुषित पानी पिउनाले • शौचालयको उचित व्यवस्था नहुनाले • सिनो व्यवस्थित तरिकाले नगाड्नाले	• मानवीय क्षति • गरीब झन् गरीब हुदै जाने	• वातावरणीय सरसफाई र स्वच्छता कायम गर्ने • जनचेतना फैलाउने • खाद्यवस्तुमा विषादीको प्रयोग कम गर्ने • स्वास्थ्य संस्थाको क्षमता अभिबृद्धि गर्ने • सहकारीहरूले सदस्यहरुलाई आर्थिक सहयोग गर्ने व्यवस्था गर्ने • पानी शुद्धिकरण विधिहरुको प्रचार प्रसार र उपयोग गर्ने • शौचालयको उचित व्यवस्था गर्ने , बाक्लो बस्ति भएको ठाउँमा सार्वजनिक शौचालय वनाउनुपर्ने

					● सिनो व्यवस्थित तरिकाले बस्ति भन्दा टाढा फाल्ने प्रवनध गर्ने ● गर्मी समयमा झुलको प्रयोगलाई बढावा दिने
८	चट्याङ	मौसम परिवर्तन	● अग्लो डाँडामा घर निर्माण गर्नाले ● बिजुलीको तारहरु खुल्ला राख्नाले,अर्थिङ्ग नगर्नाले	● मानविय क्षति ● आर्थिक क्षति ● भौतिक क्षति ● प्राकृतिक क्षति	● अग्लो डाँडामा घर नवनाउने ● बिजुलीको तारहरु खुल्ला नछोड्ने ● अर्थिङग् जडान गर्ने
९	असिना पानी	मौसम परिवर्तन	● मौसम अनुसारको खेती नगर्नाले	● अन्नबालीको क्षति ● फलफुलको क्षति ● खाद्यन्नको कमी	● आधुनिक खेतीप्रणाली अपनाउने ● बाली बिमा गर्ने
१०	आगालागि	मानविय हेलचेक्र्याईं	● मानिसमा चेतनाको कमि भएकाले ● घरको संरचना आगो प्रतिरोधी नहुनाले ● जथाभावी चुरोटको ठुटो फ्याँक्ने गर्नाले ● साना बच्चालाई लाइटरतथा सलाई दिनाले ● खेति विस्तार गर्नाले	● जंगली जनावरको लोप भएको ● घरको सम्पुर्ण सम्पत्तिको नाश भएको ● वन क्षेत्रको क्षति ● खडेरी ● अमूल्य वनस्पतिको नाश ● पहिरो, भु-क्षय, पानीका मुहानहरु सुक्ने ● हरित गृह ग्याँस उत्सर्जन ● तुवाँलो लाग्ने, विभिन्न रोगहरु देखा परि असर गरेको	● चेतनाको विकास गर्नुपर्ने ● घरमा प्रज्जवलनशील पदार्थ व्यवस्थित तरिकाले राख्नुपर्ने ● बच्चाहरुले छुन नसक्ने गरी आगो पैदा हुने वस्तु टाढा राख्ने ● बिद्युत शर्ट सर्किट भए नभएको परीक्षण गर्ने ● अग्नि नियन्त्रण तालिमको व्यवस्था गर्ने ● जङ्गलमा अग्नि नियन्त्रण रेखाको निर्माण गर्ने

२.३ प्रकोप, मौसम र वाली पात्रो

२.३.१ प्रकोप पात्रो

सबै प्रकोपहरुको बारम्बारता र क्षतिको मात्राको क्रम पहिलेभन्दा अहिले बढ्दो क्रममा रहेको छ भने केही प्रकोपहरु पहिले र अहिले समय उस्तै भएपनी वाढी, हावाहुरी, आगालागी, चट्याङ, असिना र भूकम्प जस्ता जलवायुजन्य प्रकोपहरुको घटना पहिलेभन्दा बढी र लामो समय लम्बिएको महशुस गरिएको छ जसलाई जलवायु परिवर्तनसँग जोडेर हेर्न सकिन्छ। तलको प्रकोप पात्रोले यस गाउँपालिकामा रहेका प्रकोपहरु र तिनको विद्यमानतालाई अहिले र ३० वर्ष अगाडिको समयसँग तुलना गरेको छ।

संकेत

(पहेंलो)	उच्च प्रभाव
(बैजनी)	मध्यम प्रभाव
(हल्का निलो)	न्युन प्रभाव

२.३.२ मौसमी पात्रो

स्थानीय समुदायको अनुभवमा गाउँपालिका महशुस गर्न सकिने गरी वर्षाको समयमा अन्तर आएको छ। पहिले लामो समय आउने र अहिले छाटो तर वर्षाको उच्चतामा भने वृद्धि भएको छ। पानी पर्ने समय उही भएता पनि कुनै वर्ष पानी धेरै पर्ने त कुनै वर्ष पानी अति कम पर्ने अनुभव पछिल्लो समय गरिएको छ। त्यस्तै पछिल्लो समय हिउँदे वर्षा नै नहुने, भए पनि निकै कम हुने गरेको छ। गर्मी र जाडोको समयमा भने प्रष्ट फरक परेको छ। गर्मीको अवधि तन्किँदै गएको छ भने जाडोको अवधि छोट्टिँदै गएको छ। त्यस्तै असिना शितलहर पर्ने सम्भावना हुने समय पनि लम्बिँदै गएको छ। पहिला कार्त्तिक, मंसिर र फागुनमा पर्ने असिनापानी, अचेल बैशाख, जेठ र असारमा पनि पर्ने गरेको छ। यद्यपि ठ्याक्कै यही समय असिना पर्छ भनेर निश्चित गर्न सकिने अवस्था रहेको छैन। उसैगरी, हुरीबतास र चट्याङ जस्ता प्रकोपहरु पनि अनिश्चित वनेका छन्।

मौषम	३० वर्ष	वैशाख				जेठ				असार				साउन				भदौ				असोज				कात्तिक				मंसीर				पुष				माघ				फागुन				चैत			
		१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४
मनसुनी वर्षा	पहिले								उच्च	उच्च	उच्च	उच्च	उच्च	उच्च	मध्यम	मध्यम	मध्यम	मध्यम	न्युन	न्युन	न्युन	न्युन																											
	अहिले										उच्च	उच्च	उच्च	उच्च	उच्च	उच्च	उच्च	मध्यम	मध्यम	मध्यम	न्युन	न्युन																											
	पहिले																																	उच्च	उच्च	उच्च	उच्च	उच्च	मध्यम	मध्यम	मध्यम	न्युन	न्युन	न्युन	न्युन				

प्रकोप	३० वर्ष	बैशाख				जेठ				असार				साउन				भदौ				असोज				कात्तिक				मंसीर				पुष				माघ				फागुन				चैत			
		१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४
वाढी	पहिले																																																
	अहिले																																																
महामारी	पहिले																																																
	अहिले																																																
खडेरी	पहिले																																																
	अहिले																																																
असिना पानी	पहिले																																																
	अहिले																																																
रोगकिरा	पहिले																																																
	अहिले																																																
भूकम्प	पहिले																																																
	अहिले																																																
हुरीबतास	पहिले																																																
	अहिले																																																
आग लागी	पहिले																																																
	अहिले																																																
जनावर आतंक	पहिले																																																
	अहिले																																																
चट्याङ्	पहिले																																																
	अहिले																																																
सडक दुर्घटना	पहिले																																																
	अहिले																																																
पहिरो	पहिले																																																
	अहिले																																																
हिउँदे वर्षा	अहिले																																																
गर्मी	पहिले																																																
	अहिले																																																
	पहिले																																																

जाडो	अहिले																																																
शितलहर	पहिले																																																
	अहिले																																																

२.३.३ बाली पात्रो

यस गाउँपालिकाको बाली पात्रो पनि तयार गरिएको छ । बाली पात्रो तयार गर्दा वर्षा र तापक्रममा आएको परिवर्तनले कृषिलाई प्रत्यक्ष असर पारेको भएता पनि परम्परागत कृषि प्रणालीको समयमा खासै फरक नआएको देखिन्छ । यद्यपि हाइब्रिड बीउहरुको प्रयोग गर्दा भने बाली पाक्ने र भित्र्याउने समय नै छिटो भएको पाइन्छ । परम्परागत कृषि पात्रोका आधारमा कृषिकर्म गर्दा उत्पादनमा प्रत्यक्ष परोक्ष असर परिरहेको देखिएकोले यसमा समय सापेक्ष सुधार ल्याउनुपर्ने देखिन्छ ।

बाली	३० वर्ष	बैशाख				जेठ				असार				साउन				भदौ				असोज				कार्त्तिक				मंसीर				पुष				माघ				फागुन				चैत			
		१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४
धानको बिउ राख्ने	प																																																
	अ																																																
धान रोप्ने	प																																																
	अ																																																
धान काट्ने	प																																																
	अ																																																
मकै छर्ने	प																																																
	अ																																																
मकै काट्ने	प																																																
	अ																																																
गहुँ छर्ने	प																																																
	अ																																																
गहुँ काट्ने	प																																																

	अ																																																
आलु रोप्ने	प																																																
	अ																																																
आलु भित्राउने	प																																																
	अ																																																

२.४.प्रकोप, जोखिम तथा सामाजिक स्रोत नक्साङ्कन र सङ्कटासन्नता तथा क्षमता पहिचान

वडाको सङ्कटासन्नता र क्षमता पहिचान गर्न समुदायका प्रतिनिधिको प्रत्यक्ष सहभागितामा वडाभित्र रहेका प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक स्रोत साधन आदि उल्लेख भएको सामाजिक स्रोत नक्सा तयार गरी गाउँको वास्तविक अवस्थाको विश्लेषण गरिएको छ । सो नक्सामा समुदायमा अवस्थिति, विभिन्न प्रकोपहरु तथा प्रकोपहरु तथा सडक सञ्जालहरु, समुदायिक भवनहरु, विद्यालय, स्वास्थ्य केन्द्रहरु, वनजंगल, वडा कार्यालय भवन, बिजुली, खुल्ला तथा सुरक्षित आश्रय स्थलका लागि उपयुक्त क्षेत्र, खानेपानी, सरसफाइको अवस्था देखाइएको छ ।

२.४.३ स्रोतको उपलब्धता तथा पहुँच

यस बोगटान फुड्सिल गाउँपालिकाको समुदायमा भएको क्षमता पत्ता लगाउन निम्नानुसार फारम प्रयोग गरिएको छ ।

विवरण	नाम र रहेको स्थान	सङ्ख्या	क्षमता	अवस्था	कैफियत
		भौतिक स्रोत			
पुल	१. टुणा गाड २. पतल गाड ३. जोराघाट सुन्तडी ४. सतफरी दुवातल ५. गला गाड ६. पल्तडा धौला बस्ती ७. सुल्यन खोला ८.गैरालेक अछाम	१ १ १ १ १ १ १ १	१०० कुईन्टल १२० कुन्टल	सुचारु	
सडक	दिपायल चवराचौतारा चवराचौतारा कानाचौर सहजपुर बोकटान सताफरी राजपुर धिकामाण्डौ राजपुर	१ १ १ १ १		सुचारु	
विद्यालय भवन	वडा नं १ देखि ७ सम्म	४२	११७५९ जना	जोखिम अवस्थामा मर्मत गर्नुपर्ने भुकम्प प्रतिरोधात्मक क्षमता भएको वनाउनु पर्ने	
सुरक्षित आवास	नभएको				
चौतारा	सिमचौर	१	१५३ जना	प्रयोगमा	

	कानाचौर सात्फरी गोगुडा चावराचौतारा	३ १ ३ ३			
खानेपानी वितरण धारा	गाँउपालिका भरी सार्वजनिक धारा	९४७	३६०५ धरधुरी	२७४ सुचारु ६७३ पाईप तथा जिर्ण	
मठ मन्दिर/मस्जिद /चर्च	गाँउपालिका भरी मन्दिर	२३८	३६०५ धरधुरी	सुचारु	
सञ्चारका साधन					
टेलिभिजन	गाँउपालिका भरी	१८२	९१० जना		
रेडियो	गाँउपालिक भरी	४७९	२३९५ जना		
मोवाईल	गाँउपालिक भरी	३६०५ धरधुरी	१०८५		
यातायातका साधन	सिमचौर केदार अखडा कानाचौर सात्फरी धिकामाण्डौ गोगुडा चावराचौतारा	८ ५ ५ ९ १३ १० ७			मोटरसाईकल टेक्टर, बोलेरो
मेडिकल	कानाचौर सात्फरी धिकामाण्डौ गोगुडा चावराचौतारा केदार अखडा सिमचौर	१ १ १ १ ४ १ १			

मानव संसाधन					
महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका	गाउँपालिका	८१			
तालिमप्राप्त कृषि प्राविधिक	गाउँपालिका	१८ जना			
शिक्षक	गाउँपालिका	१६३			
कर्मचारी	गाउँपालिका	१३८		वडा तथा जिल्लामा कार्यरत, तथा सरकारी	
सिकर्मी	गाउँपालिका	२८			
डकर्मी	गाउँपालिका	३७			
निर्णय तहमा भएका महिला	गाउँपालिका भरी	१८	महिला हक हितको लागी		
व्यापार व्यवसाय	कानाचौर सात्फरी धिकामाण्डौ गोगुडा चावराचौतारा केदार अखडा सिमचौर	१२४	खाद्यान्न तथा घरायसी सरसमान	संन्चालनमा	
उद्योग कलकारखाना	चाउमिन उघोग चावराचौतारा	१			
सहकारी संस्था	सिमचौर चावराचौतारा धिकामाण्डौ केदार अखडा गोगुडा	१ १ १ १ १	आथिक सहयोग		
प्राकृतिक स्रोत					
खेतीयोग्य भुमि					
प्राकृतिक धारा वा मूल	कानाचौर सात्फरी धिकामाण्डौ	१८ १९ २८		सुचारु र स्रोतमा कमी	

	गोगुडा चावराचौतारा केदार अखडा सिमचौर	२६ १८ ३२ ४२			

२.४.४ विषयगत क्षेत्रमा परेका प्रभावहरु

जलवायु परिवर्तनका कारण विषयगत क्षेत्रमा परेको प्रभाव र भविष्यको अनुमानको लेखाजोखा गर्न यो तुलनात्मक विधिको प्रयोग गरिएको छ। जसमा कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, वनजंगल तथा जैविक विविधता, जलस्रोत तथा उर्जा, जल उत्पन्न प्रकोप, मानव स्वास्थ्य र ग्रामीण बसोवास तथा भौतिक पूर्वाधारमा ३० वर्ष पहिलेको अवस्थालाई हालको अवस्थासँग तुलना गर्नुका साथै सोको परिवर्तनका सम्भावित कारणहरु पनि खोतल्ने प्रयत्न गरिएको छ । यी सबै परिवर्तनहरु नकारात्मक छैनन्, विकास निर्माण प्रक्रियाको उपलब्धीस्वरुप समाज धेरै अगाडि बढिसकेको छ ।

यद्यपि, यहाँको समुदायले पनि पछिल्लो समय विभिन्न्न खालका वातावरणीय समस्याहरुको सामना गर्नु परिरहेको छ । ती समस्याको प्रभाव एउटै क्षेत्रमा मात्र सीमित रहेको छैन, कृषि, जीविकोपार्जन, मानव स्वास्थ्य, वनजंगल तथा जैविक विविधता, जलश्रोत र उर्जा सबै क्षेत्रमा कुनै न कुनै मात्रामा असर परिरहेको छ ।

त्यस्ता परिवर्तन क्रमिक रुपमा हुँदै जाने हुँदा स्थानीय समुदायले आजको भोली नै त्यसलाई महशुस गर्न सकेका छैनन् तर लामो समयको अन्तराल लिएर विश्लेषण गर्ने हो भने त्यसको अन्तर प्रष्ट महशुस गर्न सकिन्छ । त्यस्ता परिवर्तनहरु धेरै हदसम्म जलवायु परिवर्तनका आयामहरुसँग जोडिएका छन् ।

२४.४ विषयगत क्षेत्रमा लामो समयको अन्तरालमा देखा परेका परिवर्तन

पहिलेको अवस्था (करिब ३० वर्ष अगाडिको अवस्था)	अहिलेको अवस्था (पछिल्लो ५ वर्षको क्रम)	कारण	सम्भावित समाधानका उपायहरु
कृषि, जीविकोपार्जन तथा खाद्य सुरक्षा			
• उब्जनि कम हुन्थ्यो, आफ्नो उत्पादनले खान नपुग्ने अवस्था थियो । • अन्न, तरकारी, फलफुल शुद्ध हुन्थ्यो । • परम्परागत खेति प्रणाली गरिन्थ्यो । • स्थानीय फलफुल प्रशस्त मात्रामा फल्थे । • स्थानीय वीउ रोपेर धान, गहुँ, मकै फलाइन्थ्यो, मुख्य रूपम गहु, कोदो र मकै खेति गरिनेथ्यो, थोरै मात्रामा धान खेति गरिनेथ्यो, गहत, भटमास, मकै, गहु आदि उत्पादन गरिनेथ्यो । • काउली, वन्दा जस्ता तरकारी उत्पादन हुँदैनथ्यो । • प्राङ्गारिक मलको मात्र प्रयोग गरिनेथ्यो । • पहिला बढीजसो गाई, साथमा केहि मात्रामा भैंसी र बाखा पनि पाल्ने गरिनेथ्यो । • पशुपालनमा थोरै प्रकारका रोगहरु थिए , तर उपचार र खोपको अभावमा मृत्युदर उच्च थियो । • बालीनालीमा रोग किराहरु कम थिए ।	• उब्जनी बढेको छ, तर स्वाद र पौष्टिकतामा मौलिकपन छैन । • विषादी तथा भिटामिनको अधिक प्रयोगले शुद्धता कम भएको छ । • खेति प्रणाली बिस्तारै परिवर्तन हुँदै गएको छ, हाइब्रिड वीउको प्रयोग बढेको छ। • स्थानीय फलफुल कम फल्न थालेका छन् वा लोप हुँदै गएका छन् । • दलहन बालीको उत्पादन धेरै कम हुन थालेको तर भटमासको उत्पादन बढेको महशुस गरिएको छ । • काउली, वन्दा, प्याज, लसुन, टमाटर जस्ता तरकारी उत्पादन हुन थालेको छ । • रासायनिक मल र विषादीको प्रयोग बढेको छ । • अहिले उन्नत जातका कुखुरा, सुँगुर, बंगुर पाल्ने गरिनेछ । • जनावरमा धेरै प्रकारका रोगहरु देखापरेका छन् तर औषधि उपचार पनि उपलब्ध छ ।	• कृषि प्रणालीमा आएको परिवर्तन, रासायनिक मल, विषादीको प्रयोग, हाइब्रिड वीउको प्रयोग, सिंचाईको उपलब्धता • विभिन्न रोग किराहरु विशेषगरी भुसिलकिरा को प्रकोप बढी हुनाले • हावापानीमा आएको परिवर्तन • प्रांगारिक मल मात्र प्रयोग गर्दा उत्पादन नहुनाले • उन्नत जातका पशु पालनमा नाफा बढी भएकाले	• प्रांगारिक मल तथा जैविक विषादीको प्रयोग गर्ने । • स्थानीय वीउ, फलफूलका प्रजातिको संरक्षण गर्नुपर्ने • कृषि विज्ञको परामर्श लिने • खेतको माटो रसायनिक मलको प्रयोग भैरहयो भने खेतको माटो बिग्रीने र उत्पादनमा ह्रास आउँन सक्छ । • दिनप्रतिदिन पानी नपर्ने खडेरी बढदै गएको खण्डमा मानिसहरुको खेतीपाती वा कृषि छोडेर अन्य पेशामा लाग्नुपर्ने वाध्यता हुनेछ । • विभिन्न रसायनिक युक्त बालीहरुले मानव स्वास्थ्यमा असर हुन सक्छ । • अर्गानिक खेती प्रणालीलाई जोड गरिने छ तथा कृषि उत्पादनमा बृद्धि हुलेछ । • आधुनिक शैलीमा प्रविधियुक्त प्रणाली द्वारा खेतिपाती गरी कृषि उत्पादनमा बृद्धि गरिने छ । • रासायनिक मलको प्रयोगलाई निरुत्थान गर्दै जौविक मल, गोठेमल

	• नयाँ नयाँ रोग किराहरु देखा परेका छन् । • जस्तै, धान खेतिमा परेका रोगहरु (सेते, देखाराते, गबारो, पोके, झुसिलकिरा, सेतो पुत्ला, गुभो मर्ने) •		तथा प्राङगारिक मलको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गरिने छ । • कृषि प्राविधिकसँग परामर्श गरी रोगकिराको नियन्त्रण गरिने छ । • विभिन्नसंघसंस्थाहरुसंग समन्वयन गरी बृक्षारोपण गरी वातावरण संरक्षण गरिने छ । • सिंचाईको लागि भएका पानीको स्रोतहरु संरक्षण गरिनेुका साथै कुलो मर्मत तथा सम्भव भएका स्थानहरुमा थप कुलो निर्माण गरिने छ। • भलकुलाहरुको व्यवस्थपन गरी बाढी बाट हुने भूक्षय रोकथामका लागि पहल गरिने छ ।
वन तथा जैविक विविधता			
• जडिबुटीहरु प्रशस्त पाइन्थ्यो । • घना जङ्गल तथा वातावरण अनुकुलका रूखहरू थिए । • खोलामा माछाहरु प्रशस्त पाइन्थ्यो । • बाघ चितुवा जस्ता जनावरहरु प्रशस्त पाइन्थे । • सरकारी वन फँडानी गरी खेति विस्तार गर्ने गरेको थियो ।	• जडिबुटी लोप भएका छन् । • जङ्गल कि त पात लिएको छ, कि खण्डीकरण भएको छ • तल्लो भेगमा पाइने रूख हरु माथि तिर पनि पाइन थालेको छ • पहिलेका बोटबिरुवा लोप भएका छन् । • वनमारा जस्ता मिचाहा झार हरु फैलेका छन् (अन्य मिचाहा झारहरुमा गोरसपान, आलुपाते,	• वन फँडानी, आगालागि र जङ्गल अतिक्रमणका कारणले • खडेरीका कारणले • तापक्रममा आएको बृद्धिले • चेतनाको विकास र सरकारी नीति नियम हरु विकसितहुँदै गएकोले वन संरक्षण हुन थालेको • किनेको वीउ प्रयोग गर्दा संगसंगै मिचाहा झारहरु पनि आएको हुन सक्ने	• बृक्षारोपण गर्ने, वनजंगल संरक्षण गर्ने, वन फँडानी रोक्ने • जनचेतना अभिबृद्धि गर्ने • जलचरहरुको संरक्षण गर्नुपर्ने • बिशेषज्ञहरुको सेवा लिने • उपभोक्ता भेला र वन कार्यालयको सुझाव अनुसार काम गर्नु • खाली देखिने डाँडाँहरुमा बृक्षारोपण र पहिरो जाने ठाउँमा पनि रोकथामका लागि जैविक

• मिचाहा झारहरु हुँदैनथ्यो, वनका पातहरु किराले खाँदैनथिए । • यस्तै गरी जडिवुट्टि वोट विरुवा ठाउ अनुसार भेटिन्छ । • जंगली जनवार, पशु पंक्षि प्रशस्त देखिन्छन । • जंगली जनवार तथा चराचुरुङ्गीहरु प्रशस्त पाईन्छ । • घाँस दाउरा स्याउला प्रशस्त पाईन्छ । • पानीकामूलहरु प्रसस्त भएको अवस्थाछ । • वनजंगल संरक्षणमा भएका कारण सानातिना समस्या जस्तै घाँसदाउराहरु सजिलै पाउने	चाकपोला, गहुँ छर्न थालेपछि कुटिलकोसा देखा परेको, विभिन्न नामै थाहा नभएका झार हरु देखा परेका छन् । • खोलामा माछाको संख्या र प्रजाति घटेका छन् । • बाघ चितुवा लोप भएका छन् । बाँदर दुम्सिको प्रकोप बढेको छ । • सामुदायिक वन संरक्षण भएको छ । • जंगल विनाश हुदै गएकोले पहिरो तथा भू-क्षयको समस्या पनि बढ्दै गएको छ • आगलागि हुने गरेको अवस्थाले वनजंगलमा पाईने जीवजन्तु पनि हराउन थालेको । • हाल वातावरण सन्तुलन विग्रन थालेको । • सल्लाघारी बढी भएको ठाउँहरुमा पानीका मूलहरु दिनप्रतिदिन सुक्दै जानथालेकोछ । • जंगलमा हुने गरेको आगलागिका कारण साना बोट विरुवा विनाश सँगै जडिवुटिमा ह्रास आएको महसुस गरिएकोछ।		तट्वनधनको लागि पहल गरिने छ । • सामुदायिक वनको अवधारणालाई दिगो रुपमा विकास गरिनेछ • वन संरक्षणमा जोड दिइने तथा जौविक विविधता कायम राख्न पहल गरिनेछ । • वन संरक्षण गरी घाँसा दाउरा स्याउलाको उपलब्धतामा सहज गराइनेछ । • जडिबुटी जन्य बोटबिरुवाहरुलाई संरक्षण गरिने छ । • पानीका मूलहरुको संरक्षण गरी समुदायमा खानेपानीको प्रयाप्तता बढ्नेछ । • खेतबारीहरु सिंचाई गर्न समस्या हुने छैन ।
स्वास्थ्य			
• शुद्ध खानेपानी तथा कम जनसंख्या थियो । • रोगका प्रकारहरु थोरै थिए तर औषधि उपचारको	• जनसंख्या बृद्धि भएको छ । • खानेपानीका मुहानहरु प्रदुषित भएका छन् ।	• जनसंख्या बृद्धि, फोहोर मैलाको व्यवस्थापन गर्न नसक्नु, रासायनिक मल र	• फोहोरमैलाको व्यवस्थापन गर्ने • खानेपानीका मुहान हरु संरक्षण गर्ने

अभावमा सामान्य रोगका कारण पनि ज्यान गुमाउनुपर्ने अवस्था थियो । • व्यक्तिगत सरसफाई र शुद्ध खानपिन सम्बन्धि ज्ञान कम थियो । • जडीबुटी, झारफुक र धामीझाँक्रीले उपचार गरिन्थ्यो । • घरमै प्रसुति गराउने चलन थियो । • नसर्ने रोगहरु कम थिए • लामखुट्टे, भुसुना, झिंगाहरुको प्रकोप उतिसारो थिएन । • कुवाको पानी सिधै पिउने गरिएको थियो ।	• विभिन्न रोगको उत्पत्ति भएको छ तर औषधि उपचारको सहजता बढेको छ । • व्यक्तिगत सरसफाई र शुद्ध खानपिन सम्बन्धि ज्ञान बढेको छ । • बिरामी भएमा स्वास्थ्य संस्था जाने गरिन्छ, डाक्टरको औषधीले पनि ठिक हुन गाह्रो भएको उदाहरण पनि देख्न सकिन्छ । • घरमै प्रसुति गराउने चलन घटेको छ । • क्यान्सर, रक्तउक्त चाप, मधुमेह, दाद जस्ता रोगहरुको प्रकोप बढेको छ । • खानेपानी वितरण प्रणाली व्यवस्थित गर्न थालिएको छ ।	विषादीको प्रयोग बढी गर्नाले • शिक्षा र चेतनाको बृद्धि • पुर्वाधार को विकास • आर्थिक स्थितिमा सुधार • रासायनिक विषादी र मल हालेको कृषि उपजहरु र तरकारीको प्रयोगले गर्दा	• स्थानीय तथा प्राङ्गारिक मल र वीउको प्रयोग गर्ने, जैविक र घरेलु विषादी प्रयोग गर्ने • शिक्षा जनचेतना कार्यक्रम, पोष्टर, पम्फ्लेट आदि • स्वास्थ्य शिविरहरु संचालन गर्ने वातावरणीय र व्यक्तिगत सरसफाईमा ध्यान दिने • विज्ञहरुको परामर्श लिने
जलश्रोत र उर्जा			
• खानेपानीका १२ महिना पानी आउने मुहानहरु प्रशस्त थिए । • उपयुक्त समयमा उपयुक्त मात्रामा वर्षा हुन्थ्यो । • नदीमा वर्षा र हिउँदमा पानीको सतहमा अन्तर आउँदैन थियो । • पानी प्रदुषित थिएन । • उर्जाको स्रोत दाउरा थियो • उज्यालोको लागि टुकी बत्ति, दियालो आदि बाल्ने गरिन्थ्यो ।	• खानेपानीका मुहानहरु सुक्दै गएका छन् । • वर्षाको समय र दरमा परिवर्तन आएको छ । • पानीको सतह वर्षामा बढी र हिउँदमा कम भएको छ । • पानी प्रदुषित भएको छ । • जलविद्युत, सौर्य उर्जा, सिलिण्डरको ग्याँसको प्रयोग गरिनेछ । • पहिलेको तुलनामा धेरै नै कम गएको,	• जनसंख्या बृद्धि • तापक्रम बृद्धि • सिंचाई र अन्य उपयोगमा प्रयोग बढेको • जलवायुमा आएको परिवर्तन • आर्थिक हैसियतमा बृद्धि • नयाँ नयाँ प्रविधिहरुको आविष्कार	• जनसंख्या व्यवस्थापन • बृक्षारोपण गर्नुपर्ने • पानीका मुहानहरु संरक्षण गर्नुपर्ने • पहिरो रोकथामका क्रियाकलाप गर्ने • नवीकरणीय उर्जाको प्रयोगलाई बढावा दिने । • गर्मीको सयम बढी र जाडोको सयम छोटो हुदै गएकाले वर्षात्को सयम पनि कम हुने गरेको र खण्ड तथा घना वर्षात्ले

• पानी जन्य समस्या आउदैनथ्यो । • आकाशे पानी कै भर परेर खेतबाली लगाईन्थ्यो तर पनि खेतीपाती राम्रो हुन्थ्यो । • घना जंगल, अग्ला, मोटा रुखहरु पाईन्थ्यो पानी प्रयाप्त मात्रामा पर्थ्यो । • पहिले पहिले पहिरो तथा भू-क्षयको समस्या थिएन । • पानी लगातार जस्तो परिरहने हुनाले बाढी तथा पहिरोको समस्या थियो । • बाढी आए पनि खोला मै हुन्थ्यो क्षती अहिलेको तुलनामा कम थियो । • चैत बैशाखमा हावाहुरी आउँथ्यो । • छोटो समयको घना वर्षा हुँदैनथ्यो ।	• समय समयमा हुने आगलागिले पनि जंगललाई असर गर्ने गरेको । • छोटो समयको घना वर्षा भई कटान तथा भू-क्षय अत्याधिक हुने गरेकोछ । • कृषि क्षेत्रमा विविध समस्या किरा, रोग लाग्ने गरेको • सिंचाईमा असर परेको, खडेरीको समय लम्बिएको, गर्मीयाममा बढी गर्मी तथा जाडोमा बढी जाडो महसुस गरिएकोछ । • गर्मीको समय लम्बिएको र जाडोको समय घटेको, । • पानीका मुलहरु सुक्दै गएको • क्षणिक तथा घना वर्षा ले प्रकोपको रुप लिने गरेको		जलजन्य प्रकोपको समस्या दिनप्रतिदिन बढी रहेने । • जलजन्य प्रकोपले भु-क्षयको समस्या पनि आउने सक्ने • पहिरो तथा भु-क्षय हुने सक्ने स्थानमा बृक्षरोपणमा समेत जोड गरिने छ । • खहरे खोला तथा खोल्सी छेउछाउमा जैविक तटवनधन गर्ने तथा क्षति न्यूनिकरण गर्ने तिर पहल गरिने । • पानीको मुहान तथा जंगल संरक्षण गर्ने वातावरणको सृजना गरिने छ । • खेतवारी तथा घरायसी प्रयोजन तथा सिंचाईको लागि पानीका मूलहरुको व्यवस्थापन गरी नयाँ कुलाहरुको निर्माण गरी समुदायमा आर्थिक उन्नतीको मार्ग जोड गरिने छ । • पानीको मुहान तथा जंगल संरक्षण गरिनेछ
बसोबास तथा पूर्वाधार			
• माटोको घर, खरको चार पाखे छानो • सडक, विद्युत, मोबाइल फोन, खानेपानी योजना केहि थिएन । • संचारको लागि चिठीपत्रको चलन थियो, सिमित संख्यामा रेडियो थियो ।	• ढलान गरिएका घरहरु बढ्दै गैरहेकोछ । • कच्ची सडक, विद्युतको व्यापक विकास भएको छ, खानेपानी वितरण प्रणालीको विकास भएको छ । • हात-हातमा मोबाइल फोन छ, टावर वनेको छ ।	• आर्थिक स्थितिमा सुधार आएकोले • जीविकोपार्जनमा विविधिकरण आएकोले • जनसंख्या बृद्धि, बसोबास योग्य स्थानको अभाव भएकाले • प्रविधिको तीव्र विकासले	• दिगो विकासमा जोड दिनुपर्ने • बसोबास योग्य, खेतीयोग्य जमिनको पहिचान गरी बसोबास र खेती गर्नुपर्ने • एकीकृत बस्तिको मोडेलमा जानुपर्ने • जनसंख्या बृद्धिदर रोकीने छैन ।

• बिद्यालय भवनहरु सिमित थिए । • सामुदायिक भवनहरु थिएन • बाक्लो बस्ति हुन्थ्यो । • बसाईसराईको दर कम थियो । • वस्तीहरु पातली थियो । • बस्ती भन्दा जंगलहरु नै धेरै थियो । • यातायातको सुविधा थिएन । • गाउँमा हिडडुल गर्ने साना बाटाहरु मात्र थिए । • ईन्धनको रुपमा मानिसहरु दाउरा मात्र प्रयोग गर्ने गर्थे । • विजुली थिएन । • गाउँ घरमा उज्याले बाल्ने पनि मट्टितेल द्वारा गरिनेथ्यो । • पानीका मूलहरु प्रसस्त थिए । • जनसंख्या पनि थोरै थियो र खानेपानीको समस्या थिएन । • शौक्षिक संस्थाहरु प्रयाप्त थिएनन । • शौचालय नभए पनि जंगलमा दिसापिसाब गर्ने गरिन्थ्यो ।	• सामुदायिक भवनहरु वनेका छन् । • शहरीकरण भएको छ , सुविधायुक्त स्थानमा बसोबास बढी देखिन्छ । • बसाईं सराईको दर बढेको छ । • जनसंख्या बढ्दै गएको र वस्ति बाक्लिँदै गएकोछ । • खडेरी हुने कम जारीछ र खानेपानीको अभाव देखिएकोछ । • सिंचाईको लागि वैकल्पिक व्यवस्थापन गर्न सकिएको छैन । • हिँडडुल गर्न ग्रामिण सडकहरु समेत वनीरहेका छन् । • शौंक्षिक संस्थाहरु क्रमिक रुपमा बृद्धि हुँदै गएको छ । • यातायातको केही सुविधा भएको छ । • इन्धन तथा उर्जाको रुपमा दाउरा, गोवर ज्याँस, एल.पि.जि ग्याँस केही मात्रामा त्यस्तै बत्ति बाल्न सौर्य शक्तिको प्रयोग गर्न गरेको छ । • प्रायः सबै घरमा शौचालयहरु वनी सकेकाछन । • उच्च शिक्षा सम्मको पढाई आफ्नै गाउँघरमा प्राप्त गर्न सक्छन ।	• विकास निर्माण शहरी क्षेत्रमा बढी केन्द्रित हुनाले	• बस्तीहरु अझै. बाक्लिदै जानेछन । • मानिसहरु ग्रामिण सडक तथा भौतक पूर्वाधारका लागि पहल गर्ने छन । • ग्रामिण बसोबासहरु सुरक्षित वनाउने उपायहरु सोचिनेछ । • हाल उपलब्ध पानीका स्रोतहरु संरक्षणमा पहल गरिने छ । • हिँडडुल गर्न ग्रामिण सडकहरुका साथै पक्की सडकको समेत व्यवस्था हुनेछ । • शौक्षिक संस्थाहरुको अझ बृद्धि हुने र प्रा.वि लाई मा.वि तथा मा.वि लाई उ.मा.वि मा बिस्तार गरिने तथा गुणस्तरिय शिक्षामा जोड दिईनेछ। • यातायातको सुविधा प्रसस्तमात्रामा हुनेछ। • बिजुलि बत्ति,सौर्य उर्जा जस्ता ईन्धनको प्रयोग हुनेछ । • एक घर एक चर्पीको अवधारणा पूर्ण रुप्मा कार्यान्वयन गरिएको हुनेछ ।
अन्य			

• गृहिणीहरुलाई स्वास्थ्य शिक्षा खासै थिएन । • सामाजिक मिलाप थियो • एकीकृत बस्ति थियो । • चिउरा कुट्ने, ढिकीमा धान कुट्ने चलन थियो • चाडबाडको धेरै महत्व थियो । • आयआर्जनको स्रोत व्यापार र परम्परागत कृषि थियो । • घरेलु कपडा उत्पादन गरिन्थ्यो ।	• गृहिणीहरुलाई स्वास्थ्य शिक्षा मिलेको छ, तर पर्याप्त छैन । • सामाजिक विखण्डन निम्तिएको छ । • बस्ति विस्तार भएको छ । • पाइपबाट वितरण गर्ने गरिएको छ । • किनेर खाने चलन बढेको छ, फास्ट फुड को चलन बढेको छ । • चाडपर्वलाई कम महत्व दिइन्छ । • आय आर्जनको स्रोत बिस्तारै नोकरी, वैदेशिक रोजगार र व्यावसायिक कृषि तर्फ मोडिएको • घरेलु कपडा उद्योग हराए	• शिक्षा र चेतनाको विस्तारले • प्रविधिको तीव्र विकास, आत्मकेन्द्रित भावनाको विकास • जीवनशैलीमा आएको परिवर्तन • आर्थिक स्थितिमा आएको सुधार • सांस्कृतिक विचलन • रेडिमेड कपडाको आगमन, कपास रोप्न छोडेको	• शिक्षा र चेतनाको विस्तार • नैतिक र वातावरणीय शिक्षाको बृद्धि • जीविकोपार्जनमा विविधता निम्त्याउने • आफ्नो संस्कृतिको संरक्षण र त्यसका माध्यमबाटपर्यटनको प्रवर्धन

२.६. संस्थागत विश्लेषण वा रोटी चित्र

विपद्को समयमा आवश्यक पर्ने सेवा, सुविधा, सुरक्षा उपलब्ध गराउने सरकारी निकाय वा सुरक्षा निकाय, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, स्थानीय संस्थाहरू र अन्य मानवीय सेवा प्रदायक सङ्घसंस्था, वित्तिय संस्था, सहकारी, स्वास्थ्य सेवा केन्द्र आदिको उपलब्धता, पहुँच र सम्वन्धको विश्लेषण गरिएको छ । यो औजारले समुदायको सामाजिक सम्बन्ध र महत्वको मापन गर्छ । यस औजारको प्रयोगबाट समुदायले विपद् तथा जलवायु उत्थानशीलका सन्दर्भमा सामाजिक संघसंस्था, सार्वजनिक निकाय तथा स्थानिय सरकारसम्मको पहुँच कस्तो छ भन्ने विश्लेषण गरिएको छ ।

सेवा प्रदायक संस्था विश्लेषण

क्र. सं.	कार्यालय सङ्घसंस्था	ठेगाना	भौगोलिक दूरी	विपद् तथा जलवायुजन्य जोखिम व्यवस्थापनका लागि प्राप्त हुनसक्ने सहयोग		
				विपद पूर्व	विपदको समयमा	विपद पश्चात
क	वडाभित्र					

१	आमा समूह	प्रतेक वडाहरुमा	वडा भित्र	पानी उमालेर खाने पानी छोपेर राख्ने सफा पानि प्रयोग गर्ने सावुन पानीले सफा संग मिचिमिचि हात धुने सम्वन्धी जनचेतना दिने	स्वास्थ्य चौकीमा पठाउने औषधीको व्यवस्था गर्ने	निःशुल्क स्वास्थ्य उपचार गर्ने
२	सामुदायिक वन	प्रतेक वडाहरुमा	वडा भित्र		काठ दाउराको व्यवस्था गर्ने पालको व्यवस्था गर्ने	राहतको व्यवस्था गर्ने
३	स्वास्थ्य चौकी		वडा भित्र	जनचेतना मुलक कार्यक्रम गर्ने	पिडित को उपचार गर्ने	उपचार गर्ने राहत वितरण गर्ने
	प्रथमिक स्वास्थ्य केन्द्र	केदार अखडा	वडा भित्र	जनचेतना मुलक कार्यक्रम गर्ने	पिडित को उपचार गर्ने	उपचार गर्ने राहत वितरण गर्ने
४	विद्यालय	प्रतेक वडाहरुमा	वडा भित्र	विभिन्न जनचेतना मुलक कार्यक्रम गर्ने	झटपट झोला को व्यव्स्था गर्ने भुकम्प रहितको घरको व्यवस्था गर्ने	खोज तथ उद्धार पश्चात सुरक्षित स्थान तथा सेल्टरको रुपमा प्रयोग गर्ने सकिने
ख	**गाउँपालिका बाहिर**					
१	जिल्ला समन्वय समिति कार्यलय	सिलगढी	७७	विकास निर्माण, घटना दर्ता, सिफारिस, र सहकार्य,	आर्थिक सहयोग	अनुदानको व्यवस्था, क्षति विवरण तथा तथ्याकं सकंलनमा सहयोग
२	जिल्ला प्रशासन कार्यलय	सिलगढी	७७	जनचेतना का लागी सहयोग	खोज तथ उद्धार	राहत वितरण गर्ने सहयोग
३	जिल्ला प्रहरी कार्यलय	सिलगढी	७७	जनचेतना का लागी सहयोग	खोज तथ उद्धार	राहत वितरण गर्ने सहयोग
४	शिक्षा तथा समन्वय इकाई	सिलगढी	७७	जनचेतना का लागी सहयोग	खोज तथ उद्धार	राहत वितरण गर्ने सहयोग
५	जिल्ला स्वथ्य कार्यालय	सिलगढी	७७	जनचेतना मुलक कार्यक्रम गर्ने	पिडित को उपचार गर्ने	उपचार गर्ने राहत वितरण गर्ने

२.९.स्थानीय ज्ञान, सीप, क्षमता र प्रविधिको लेखाङ्कन

स्थानीय समुदायले कुनै न कुनै तरिकाले विद्यमान प्रकोपहरुको सामना गरिरहेका हुन्छन् । समयको अन्तरालमा प्रकोपहरुसँगको संघर्षबाट समुदायले हासिल गरेको सिकाइले समुदायको आफ्नै ज्ञान, सीप र प्रविधिको विकास गरेको हुन्छ । तलको तालिकामा बोगटान फुड्सिल गाउँपालिकाको स्थानीय ज्ञान, सिप र प्रविधिको लेखाङ्कन गर्ने प्रयत्न गरिएको छ ।

क्र.सं.	प्रकोपको प्रकार	विपद् भएको वर्ष	विपद् हुनुभन्दा अगाडि गरिएका कार्यहरु		विपद्को समयमा र त्यसपश्चात् गरिएका कार्यहरु	
			व्यक्तिगत	सामुहिक	व्यक्तिगत	सामुहिक
१	हावाहुरी	२०४० २०७१ २०७३ २०७६ २०७८ २०७९	• तार बान्ने, बाँध बान्ने • टिनको छानोलाई राम्रो पक्की गरी छाउने • बच्चाहरुलाई घर बाहिर जान नदिने • घरको छाना बलियो बनाउन	• सबै जना मिलेर घर बनाउन सहयोग गर्ने	• घर भित्र बस्ने • खाद्यान्नको व्यवस्था, वैकल्पिक प्रकाश दिने उर्जाको व्यवस्था, आगो नफुक्ने । • सामग्रीहरुको अवस्था के कस्तो छ हेरदेख गर्ने • बिग्रेको खण्डमा पुनः मर्मत गन	• छानाको बाध बाध्न सहयोग, घाईतेको उद्दार कार्य, सामान्य प्राथमिक उपचार , समुदायमा एकअर्कालाई सहयोग गर्ने । • खोज तथा उद्दार । • राहात वितरण
२	बाढी	२०४० २०७१ २०७३ २०७६ २०७८ २०७९	• भल तर्काउने गरेको • ढुंगाको पर्खाल लगाउने	• भल कटाउने गरेको • सुरक्षित स्थानमा बस्ति स्थानान्तरण गरेको	• घर भित्र बस्ने • खाद्यान्नको व्यवस्था, वैकल्पिक प्रकाश दिने उर्जाको व्यवस्था, आगो नफुक्ने । • सामग्रीहरुको अवस्था के कस्तो छ हेरदेख गर्ने • बिग्रेको खण्डमा पुनः मर्मत गन	• छानाको बाध बाध्न सहयोग, घाईतेको उद्दार कार्य, सामान्य प्राथमिक उपचार , समुदायमा एकअर्कालाई सहयोग गर्ने । • खोज तथा उद्दार । • राहात वितरण
३	पहिरो	२०४०, २०७८ २०७३ देखि प्रत्येक बर्ष	• भल तर्काउने गरेको • ढुंगाको पर्खाल लगाउने ।	• काँस, बाबियो, सिमली, बाँस आदि बृक्षारोपण गर्ने गरेको • भल कटाउने गरेको • सुरक्षित स्थानमा बस्ति	• परिवारलाई बचाउने, समान सुरक्षित ठाउँमा राख्ने	• सामान्य खोज तथा उद्दार, प्राथमिक उपचार, आर्थिक सहयोग • बृक्षारोपण

				स्थानान्तरण गरेको		
४	जनावर आतङ्क	प्रत्येक बर्ष	• कुकुर पाल्ने • बाली कुर्ने • बाँदरले नखाने खालको बाली (हलेतो आदि) लगाउने, मुसा मार्ने औषधी, जाली, पासो लिसोको प्रयोग गर्ने • खेतवारीमा डराउने खालका पुतलाहरु बनाएर राख्ने गरेको।	• सबै मिलेर लखेट्नलाई सल्लाह गर्ने गरेका	• गुलेलीले हानेर लखेट्ने • तारबार लगाउने	• होहल्ला गर्दै लखेट्ने • हेरालु राख्ने
५	रोगकीरा	प्रत्येक बर्ष	• कृषि प्राविधिकको परामर्श विना बिषादी प्रयोग गर्ने • जोतेपछि डल्ला नफुटाई लैंड्को लाउने • आलु रोप्दा रातो कमिलाबाट बच्न केतुकी गाड्ने	• समाजमा सल्लाह गरेर बाली लगाउने	• रातसाँझमा आगो बालेर किरा मार्ने • धानमा राते लागेपछि दोबाटोमा लगेर ढुङ्गाले थिच्ने । • राते लागेको ठाउँमा सिमलिका हाँगा गाड्ने • खरानी, साबुन पानी विषादीको रुपमा प्रयोग गर्ने असुराको मुन्टो थिचेर गौमुत्र राखेर छर्ने	• समाजमा सल्लाह गरेर उपाय खोज्ने
६	खडेरी	प्रत्येक बर्ष	• अन्न भण्डारण गरेर राख्ने • गर्मीबाट बच्न खरको छानो बनाउने • छहारीका लागि घरवरीपरी बृक्षारोपण गर्ने गरेको	• पोखरी खनेर पानी संरक्षण गर्ने • खानेपानीका मुहान संरक्षण गर्ने • चौताराहरुको संरक्षण	• गोठ पानीको श्रोत भए नजिक सार्ने गरेको	• बृक्षारोपण कार्य
७	हावाहुरी	२०७८ २०५१	• तार बान्ने, बाँध बान्ने • टिनको छानोलाई राम्रो पक्की गरी छाउने • बच्चाहरुलाई घर बाहिर जान नदिने • घरको छाना बलियो बनाउन	• सबै जना मिलेर घर बनाउन सहयोग गर्ने	• घर भित्र बस्ने • खाद्यान्नको व्यवस्था, वैकल्पिक प्रकाश दिने उर्जाको व्यवस्था, आगो नफुक्ने ।	• छानाको बाध बाध्न सहयोग, घाईतेको उद्दार कार्य, सामान्य प्राथमिक उपचार , समुदायमा

					● सामग्रीहरुको अवस्था के कस्तो छ हेरदेख गर्ने ● बिग्रेको खण्डमा पुनः मर्मत गन	एकअर्कालाई सहयोग गर्ने । ● खोज तथा उद्दार । ● राहात वितरण ।
८	महामारी	२०५६ २०७१ २०६१	● सरसफाई गर्ने गरेको	● सामुहिक रुपमा टोल समाज मा पनि सरसफाई गर्ने पहल गर्ने गरेकिो	● अस्पताल जान र औषधि गर्न सल्लाह दिने गरेको	● घरपरिवार र समुदायमा सरसफाई गर्न गराउन सहयोग गर्ने गरेको
९	चट्याङ	२०७४	● व्यक्तिगत सजगता र सावधानी अपनाउने ● सिउँडी छानामा राख्ने ● उत्तानो परेर नसुत्ने ● बिद्युतीय उपकरण बन्द गर्ने	● अग्ला रुख काट्ने	●	● घाईतेहरुलाई सामान्य प्राथमिक उपचार पश्चात स्टेचरमा अस्पताल लाने काम
१०	असिना	● २०२२ २०३६	● मौसम अनुसारको बाली लगाउने	●	● टनेल खेती गर्ने ● असिनाले क्षति नगर्ने खेती लगाने जस्तै-आलु	●
११	आगलागि	२०७८	● सावधानी अपनाउने ● घर वरिपरि सुकेका पात पतिङ्गर रहन नदिने ● बच्चाले भेट्ने टाउँमा आगोजन्य जस्तै.लाइटर, सलाई नराख्नेसुरक्षित स्थानमा राख्ने	● पोखरीहरु वनाउने र भएकाको संरक्षण गर्ने ● आगो नियन्त्रण सामाग्रीको व्यवस्था गर्ने ● खोज तथा उद्दारको सामाग्रीहरुको साथै तालिम दिने	● सामनाहरुको कस्तो असर परेको छ हेरफेर गर्ने	● केराको सुप्ला, माटो, पानी, स्याउला प्रयोग गरी आगो नियन्त्रण गर्ने प्रयास
१२	भुकम्प	१९९० २०४६ २०७९	● भुकम्म सम्बन्धि जनचेतना जगाउने ● भुकम्प प्रतिरोधात्मक घर निर्माण गर्ने	● प्राविधिक बोलाई उपयुक्त ठाँउमा घर निमार्ण गर्ने	● भुकम्प सम्बन्धि जनचेता कार्यक्रम गर्ने ● झटपट झोलाको व्यवस्था गर्ने ● भुकम्प प्रतिरोधात्मक घर निर्माण गर्ने	●

२.१०. समुदाय तथा वस्तीहरुको संङ्कटासंन्नता तथा क्षमता विश्लेषण

यस विधिको प्रयोग गरी यस वडामा भएका जलवायुजन्य प्रकोपहरुबाट वडा भित्रको केकस्ता क्षेत्रमा कुनकुन समुदाय वढी प्रभावित भए भन्ने कुराको विश्लेषण गरिएको छ । साथै यस विधिको प्रयोगले लिङ्ग, जातिगत रुपमा प्रभावितहरुको जानकारी पाउन समेत सहयोग गरेको छ । वडाको भेलामा विपद् व्यवस्थापन, अनुकूलन, क्षमता र जलवायुजन्य जोखिमसँग सम्बन्धित सूचना संकलनका लागि स्रोतसाधनको वितरण प्रणाली र त्यसमा समुदायको पहुँच विश्लेषण, जोखिम, संकटासन्नता तथा स्रोत नक्साङ्कन, जोखिम तथा प्रभाव लेखाजोखा, संकटासन्नता मेट्रिक्स, जलवायु अनुकूलन क्षमता लेखाजोखा, उच्च अनुकूलन क्षमताको अनुमान, सेवा प्रदायक संघ संस्था, विश्लेषण र मौसमी पात्रोजस्ता विधिहरुको सहायतामार्फत स्तरीकरण गरिएको थियो । यो विधि अनुसार जलवायु परिवर्तनका असरहरुको सम्वेदनशिलता, सम्मुखता र अनुकूलन क्षमतामा आधारित भई विभिन्न जोखिम र अनुकूलित हुने क्षमताको सहभागितात्मक रुपमा लेखाजोखा गर्दै स्तरीकरण गरिएको छ ।

३. स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यक्रमहरु (गतिविधिहरू)

विपद् जोखिम व्यवस्थापनका कार्यक्रमहरुलाई मूलभूत रूपमा मानव संसाधन तथा संस्थागत विकास योजना, भौतिक पूर्वाधार विकास, प्राकृतिक स्रोत संरक्षण, जीविकोपाजनमा सुधार, नीतिगत क्षेत्रमा गर्नु पर्ने कार्यहरू तथा विकास कार्यमा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका विधिको मूलप्रवाहीकरण गर्नेजस्ता प्रमुख क्रियाकलापलाई आधार मानेर साही अनुसार स्थानीय समस्या समाधान गर्ने क्रियाकलापलाई प्राथमिकीकरण गरिएको छ ।

३.१. जनचेतना तथा समुदायको क्षमता अभिवृद्धि :

यस बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका मा आफ्नो क्षेत्रमा विपद्प्रति रहेको अज्ञानता हटाएर जोखिम व्यवस्थापनमा समुदायको सजगता अभिवृद्धि गर्न जनचेतना र क्षमता अभिवृद्धिका कार्यलाई निम्नबमोजिमको ढाँचामा प्राथमिकताक्रम अनुसार तयार गरिएको छ :

प्राथमिकता क्रम	प्रमुख समस्या तथा जोखिम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोतको व्यवस्था		समय अवधि
				आन्तरिक	बाह्य (सहयोगी)	
१	भूकम्प सम्बन्ध शिक्षा नपाएको	१.भूकम्प सम्बन्धि सचेतन ामुलक कार्यक्रम संचालन भूकम्प सम्बन्धि नमुना अभ्यास (सिमुलेसन तथा ड्रिल) गर्ने ।	गाउँपालिका	विव्यवस र बिद्यालय विपद् व्यवस्थापन समिति	१. समुदाय २. कारितास नेपाल, सि.डि.एफ नेपाल ३. रेडक्रस	निरन्तर
२	जलबायु परिवर्तनको असर	१.बृक्षारोपण	गाउँपालिका	१.वडा कार्यालय, २.गाउँपालिका	१.सामुदायिक वन, २. कारितास नेपाल, सि.डि.एफ नेपाल ३. रेडक्रस, ४.स्थानीय संघसंस्था	निरन्तर
३	वातावरण प्रदुषण	१.शौचालय निर्माण तथा प्रयोग गर्ने ।	गाउँपालिका	१.समुदाय २.वडा कार्यालय	१.स्वास्थ्य चौकी तथा खानेपानी	निरन्तर

	/झाडापखाला, हैजा	२.खुल्ला दिसा पिसापमुक्त स्थान घोषणा अनुगमन गर्ने । ३.पानी शुद्धीकरण गरेर पिउने । ४.व्यक्तिगत तथा समुदायस्तरीय सरस फाईमा ध्यान दिने । र ५.जनचेतनाको अभिबृद्धि गर्ने		३.गाउँपालिका ४. सुरक्षा निकाय	तथा सरसफाई उपभोक्ता समिति २. कारितास नेपाल, सि.डि.एफ नेपाल	
	बर्षाको समयमा आवत जावत गर्नका लागि समस्या	१.बाटो निर्माण गर्ने	गाउँपालिका	१.समुदाय	१.जि.स.स., २. दिसिनपा	निरन्तर
	विपद्को समयमा खाद्यान्नको अभाव	१.आपतकालिन कोष बनाउने	गाउँपालिका	१.समुदाय, बचत तथा उपभोक्ता समुह समिति, २ बिद्यालयहरु	१. कारितास नेपाल, सि.डि.एफ नेपाल, २. रेडक्रस	निरन्तर
	आगलागि	१. जनचेतना जगाउने २. अग्नि रेखा बनाउने	गाउँपालिका	विभिन्न उपभोक्ता समिति र स्थानीय समुदाय	१.जिल्ला वन, गैससंर सामुदायिक संस्था	निरन्तर
	बिद्यालय भवन भूकम्प प्रतिरोधी नहुनु ।	बिद्यालयका भवनलाई भूकम्प प्रतिरोधी बनाउने	गाउँपालिका	१. वि.व्य.स र शि.अ.सं	१.गैससंहरु २. कारितास नेपाल, सि.डि.एफ नेपाल	निरनतर
	विपद्को समय यथार्थ क्षतिको विवरण लिनु नसक्नु ।	१.वडास्तरीय क्षति विवरण लिने समिति गठन	गाउँपालिका	१. विभिन्न कार्यदल	१.सरकारी तथा गैरसरकारी निकाय २. राजनैतिकदल	निरन्तर
	राहत तथा पुनर्स्थापना पुन निर्माण गर्न समस्या	१.समयमा र पर्याप्त मात्रामा राहतको लागि सम्पर्क समन्वय गर्ने । २.तत्काल, दिर्घकालिन उचित राहतको व्यवस्था ।	गाउँपालिका	वडास्तरीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशिल समिति र विभिन्न कार्यदल	१. जि.स.स. २ जि.वि.व्य.स ३.रेडक्रस, ४. गैससं र निजि क्षेत्र	निरनतर

	खोज तथा उद्दारमा समस्या	१.खोज तथा उद्दार तालिम दिने	गाउँपालिका	वडास्तरीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशिल समिति	१.विभिन्न २.गैससं	निरन्तर
	मानविय तथा आर्थिक क्षति हुन सक्ने ।	Lighting Arrester Rode जडा गर्नु पर्ने ।	गाउँपालिका	स्थानीय सरोकारवाला	विभिन्न संघसंस्थाह	

३.१.३ जोखिम न्यूनीकरण :

यस गाउँपालिकाभित्र रहेका विपद्जन्य सङ्कटासन्नता तथा जोखिम कम गर्न गर्नु पर्ने कार्यलाई निम्न बमोजिम क्रियाकलापहरू प्राथमिकतानुरूप उल्लेख गरिएको छ ।

प्राथमिकता क्रम	प्रमुख समस्या तथा जोखिम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोतको व्यवस्था			समय अवधि
				जम्मा बजेट	आन्तरिक	बाह्य (सहयोगी)	
पहिरो	पहिरोले घरहरु वगाउन सक्नु	पर्खाल लगाउन सकिने, बृक्षारोपण गर्न सकिने	समुदाय वडा कार्यालय		गाउँपालिका	गौ.स.स	**२०८० देखि २०८१ सम्म**
पहिरो	पहिरोले खेतहरु वगाउन सक्ने	पर्खाल लगाउन सकिने, बृक्षारोपण गर्ने,	समुदाय, वडा कार्यालय, सरोकार वाला निकाय		गाउँपालिका	गौ.स.स	**२०८० देखि २०८१ सम्म**
पहिरो	• वाटो वा कुलोवाट वञ्चित • घास दाउरा गर्न समस्या	• तारजाली लगाउने • वाल पर्खाल लगाउने वाटो सुधार	• समुदाय, • समुहहरु वडा कार्यालय		• स्थानीय मिस्त्रीहरु	गौ.स.स	**२०७९ देखि २०८१ सम्म**

खडेरी	वडाका सबै बस्तिहरु रिर्चाज पोखरी तथा पानीका स्रोत संरक्षण गर्ने ।	समुदाय, वडा कार्यालय, जिम्मेवार निकाय	समुदाय, वडा कार्यालय, सरोकार वाला निकाय		• गाउँपालिका	गौ.स.स	**२०७९ देखि २०८१ सम्म**
भुकम्प	• मानविय तथा आर्थिक क्षति हुन सक्ने ।	• भुकम्प प्रतिरोधक घर वनाउने • विभिन्न कार्यदलका सदस्यहरुको क्षमता अभिबृद्धि कार्यक्रम खोज तथा उद्दार सामग्रीको संकलन	समुदाय		वडा कार्यालय	विभिन्नसामाजिक संस्थाहरु	**तुरुन्तै**
माहामारी	• मानिसको ज्यान जान सक्ने आर्थिक समस्या	व्यक्तिगत तथा स्वास्थ्य सरसफाई सम्बन्धि जनचेतनामुलक कार्यक्रम	• समुदाय वडा स्वास्थ्य कार्यालय		वडा कार्यालय	विभिन्न सामाजिक संस्थाहरु	**तुरुन्तै**
आगलागि	जंगल क्षेत्रमा आगलागी	जनचेतनामुलक कार्यक्रम संन्चालन गर्ने जथाभावी आगो नवाल्ने	• समुदाय वडा कार्यालय, सामुदायिक वन कार्यालय		पानी तथा स्याउला, जनशक्ति		**२०८० भित्र**
वाढी	खेत कटान तथा पटान	बाढी निस्कासन गर्नु पर्ने, खोला नजिकमा नजाने	समुदाय				**तुरुन्तै**
हुरीवतास	बिद्यालयको भवन जिर्णर छाना उडाउन सक्ने	नयाँ भवन बनाउदा बलियो छाना भएको बनाउन् ।	समुदाय र स्थानीय सरोकालवाला		जन श्रमदान गर्न सकिने	विभिन्न संघसंस्थाहरु	**२०८१ भित्र**
चट्याङ्ग	• मानवीय तथा आर्थिक क्षति हुन सक्ने ।	• बिद्यालयको भवन पक्कि भवन वनाउनु पर्ने ।	गाउँ शिक्षा इकाई, वडा कार्यालय, समुदाय र		जन श्रमदान गर्न सकिने	वडा कार्यालय तथा विभिन्न संघसंस्थाहरु	**तुरुन्तै**

			स्थानीय सरोकारवाला				
चट्याङ्ग	• विद्यालय तथा घरहरुमा अर्थिङ नभएको ।	1. Lighting Arrester Rode जडान गर्नु पर्ने	नगर शिक्षा इकाई, वडा कार्यालय, समुदाय र स्थानीय सरोकारवाला				

३.५ आपत्कालीन पूर्वतयारी :

यस गाउँपालिकामा कुनै पनि विपद्को घटना भएमा त्यसको सामना गर्न आवश्यक पर्ने पूर्वतयारीका क्रियाकलापलाई तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

आपत्कालीन पूर्वतयारीका क्रियाकलापहरू

प्राथमिकता क्रम	विपद्को सम्भावित अवस्था	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोतको व्यवस्था		समय अवधि
				आन्तरिक	बाह्य (सहयोगी)	
१	भूकम्पको विपद्को बेला आपतकालीन जीवन बचाउने सीपको कमी	प्रत्येक घरमा झटपट झोला तयार गर्ने र डक कभर होल्ड नमुना अभ्यास बिद्यालय र समुदायमा गराउने	बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका, वडा तथा समुदाय	गाउँपालिका, वडा कार्यालय	जिसस,रेडक्रस अन्य सरोकारवालाहरु	१ पटक
२	भूकम्प आएको बेला सुरक्षित ठाउँबारे जानकारी नहुनु	सुरक्षित ठाउँहरु पहिचान गर्ने र जानकारी प्रदान गर्ने	बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका, वडा तथा समुदाय	गाउँपालिका, वडा कार्यालय	जिसस अन्य सरोकारवालाहरु	हरेक वर्ष
३	आपतकालिन अवस्थामा वस्न सुरक्षित भवन नहुनु	सुरक्षित सामुदायीक भवन र्निमाण	बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका,वडा तथा समुदाय	गाउँपालिका, वडा कार्यालय	जिसस अन्य सरोकारवालाहरु	१ पटक
२	आपतकालिन अवस्थामा प्राथमिक उपचार गर्ने मानिसको अभाव	प्राथमिक उपचार तालिम	बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका,वडा तथा समुदाय	गाउँपालिका, वडा कार्यालय	जि.स.स, स्वास्थ्य कार्यालय, रेडक्रस,	हरेक वर्ष
५	आपतकालिन अवस्थामा प्राथमिक उपचार गर्ने सामाग्रीको अभाव	प्राथमिक उपचार सामाग्री वितरण	बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका, वडा तथा समुदाय	गाउँपालिका, वडा कार्यालय	,,	१ पटक

प्राथमिकता क्रम	विपद्को सम्भावित अवस्था	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोतको व्यवस्था		समय अवधि
				आन्तरिक	बाह्य (सहयोगी)	
६	स्थानीय स्तर मा विरामी वोक्ने साधनको अभाव हुनु	स्टेचर वितरण	बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका, वडा तथा समुदाय	गाउँपालिका, वडा कार्यालय	,,	१ पटक
७	आपतकालिन अवस्थामा आवश्यक सामाग्री किन्न कोष नहुनु	आपतकालीन कोष स्थापना	बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका, वडा तथा समुदाय	नगरपालिका/गाउँ पालिका, वडा कार्यालय	जि.स.स, स्वास्थ्य कार्यालय, रेडक्रस,	१ पटक
८	आपतकालीन उद्दार गर्ने निकायको सम्पर्क नम्वर थाह नहुनु	सुरक्षा चौकी, रेडक्रस, स्वास्थ्य कार्यालय, एम्वुलेन्स जस्ता अति आवश्यक निकायको सम्पर्क नम्वर सबैले देख्ने गरी राख्ने	बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका, वडा तथा समुदाय	गाउँपालिका, वडा कार्यालय	जिसस अन्य सरोकारवालाहरु	१ पटक
९						
१०	डढेलो नियन्त्रण गर्ने मानव स्रोत तथा साधन नहुनु	डढेलो नियन्त्रण तालिम र सामग्री वितरण	बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका, वडा तथा समुदाय	गाउँपालिका, वडा कार्यालय	वन कार्यालय, फेकोफन,	१ पटक
११	उद्दार टोलीको अभाव	पूर्व सचेतना, प्राथमिक उपचार र हल्का खोज तथा उद्दार टोली तयार गर्ने	बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका, वडा तथा समुदाय	गाउँपालिका, वडा कार्यालय	जिसस,रेडक्रस अन्य सरोकारवालाहरु	हरेक वर्ष
१२	आपतकालीन सामाग्रीको अभाव	आपतकालीनउद्दार सामाग्रीहरु (स्टेचर, टर्च, डोरी, बेल्चा, गैटी	बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका	गाउँपालिका, वडा कार्यालय	जिसस,रेडक्रस अन्य सरोकारवालाहरु	१ पटक

प्राथमिकता क्रम	विपद्को सम्भावित अवस्था	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोतको व्यवस्था		समय अवधि
				आन्तरिक	बाह्य (सहयोगी)	
		तयारी अवस्थामा राख्ने	, वडा तथा समुदाय			
१३	हावाहुरीले घरको छाना उडाउन सक्छ	आवश्यक बेन्डिङ तारको व्यवस्था गर्ने	बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका , वडा तथा समुदाय	गाउँपालिका, वडा कार्यालय	,,	१ पटक

३.६.विपद्को समयका प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरू :

यस बोगटान फुड्सिल गाउँपालिकामा कुनै पनि समयमा विपद् परेमा प्रभावित तथा पीडितको उद्दार र जीवनरक्षा र सम्पत्ति संरक्षणका लागि आपत्कालिन समयमा गर्नु पर्ने क्रियाकलापलाई तलको ढाँचामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं.२२
विपद्को समयका प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरू

प्राथमिकता क्रम	विपद्को सम्भावित अवस्था	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोतको व्यवस्था		समय अवधि
				आन्तरिक	बाह्य (सहयोगी)	
१	सबै सरोकारवालाहरुलाई विपद्वारे जानकारी नहुनु	संचार माध्यमद्वारा सबै निकायमा जानकारी दिने	वडा कार्यालय, विपद् व्यवस्थापन समिति र समुदाय	वडा कार्यालय	जिल्ला विपद् व्यस्थापन समिति,जिसस, रेडक्रस,	विपद्को १ घण्टा भित्र
२	विपद् जोखिम घटाउन संस्थागत प्रयास नहुनु	आपत्कालीन बैठक बस्ने	वडा कार्यालय, विपद् व्यवस्थापन समिति र समुदाय	वडा कार्यालय	,,	विपद्को १ घण्टा भित्र
३	भुकम्प गएको समयमा भत्किएको संरचनाले पुरेर वा लागेर मृत्यु तथा घाइते हुन सक्ने	डक कभर होल्ड गरी बस्ने	वडा कार्यालय, विपद् व्यवस्थापन समिति र समुदाय	वडा कार्यालय	,,	विपद्को समय
२	कार्यदल सक्रिय रुपमा परिचालन नहुनु	खोज तथा उद्दार र प्राथमिक कार्यदललाई परिचालन गर्ने	वडा कार्यालय	वडा कार्यालय	,,	विपद्को २२ घण्टा भित्र
५	खोज तथा उद्दार र प्राथमिक उपचारका लागि जनशक्ति कम हुनु ।	खोज उद्दार र प्राथमिक उपचारका लागि थप सहयोग आवश्यक भएमा जिल्ला दैवी प्रकोप उद्दार समिति, रेडक्रस, सुरक्षा निकायलगायतसँग समन्वय गर्ने	वडा, विपद् व्यवस्थापन समिति	वडा कार्यालय	,,	विपद्को २२ घण्टा भित्र
६	अपाङ्ग, वृद्धवुद्धा, गर्भवती महिला बालबालिका जोखिमा पर्नु	अपाङ्ग, वृद्धवुद्धा, गर्भवती महिला बालबालिकालाई पहिलो प्राथमिकतामा राखी सुरक्षित स्थलतर्फ लैजाने	वडा कार्यालय व.वि.ज.उ.स.	वडा कार्यालय	,,	विपद्को २२ घण्टा भित्र
७	घाइते, हराइरहेका तथा विस्थापितको सूची थाहा नहुनु	घाइते, हराइरहेका तथा विस्थापितको सूची अद्यवधिक राख्ने	वडा, विपद् व्यवस्थापन समिति तथा समुदाय	वडा कार्यालय	जिल्ला विपद् व्यस्थापन समिति,जिसस, रेडक्रस,	विपद्को २२ घण्टा भित्र

प्राथमिकता क्रम	विपद्को सम्भावित अवस्था	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोतको व्यवस्था		समय अवधि
				आन्तरिक	बाह्य (सहयोगी)	
		तथा द्रुत सर्वेक्षण तथ्याङ्क संकलन				
८	घाइतेहरुको अवस्था थप बिग्रनु	घाइतेहरुलाई उपचारको लागि अस्पताल लैजाने	वडा, विपद् व्यवस्थापन समिति तथा समुदाय	वडा कार्यालय	,,	विपद्को २२ घण्टा भित्र
९	आगलागिको समयमा आगो नियन्त्रणको प्रयासमा कमी	स्थानीय सामाग्रीहरु पानी, केरा पात, माटो प्रयोग गरी आगो नियन्त्रण गर्ने	वडा, विपद् व्यवस्थापन समिति तथा समुदाय	वडा कार्यालय	,,	विपद्को १ घण्टा भित्र
१०	मानवीय, तथा भौतिक क्षति हुनु	मानवीय तथा भौतिक क्षती तथा महत्वपूर्ण सामाग्री जल्नबाट बचाउने	विपद् व्यवस्थापन समिति, वडा तथा समुदाय	,,	,,	विपद्को २२ घण्टा भित्र
११	चट्याङले सुचालक बस्तुमा बढी असर गर्दछ	सुचालक बस्तु तथा रुखबिरुवा वाट टाढा राख्ने	,,	,,	,,	विपद्को २२ घण्टा भित्र
१२	घाइते हुन सक्छ	स्टेचर तथा प्राथामिक उपचार वाकस तयारी अवस्थामा रार्ख्ने	,,	,,	,,	विपद्को २२ घण्टा भित्र
१३	विपद् प्रभावितका लागि आधारभूत खाद्य सामग्री तथा अस्थायी वसोवासको अभाव हुनु	विपद् प्रभावित र आन्तरिक विस्थापितका लागि आधारभूत खाद्य सामग्री तथा अस्थायी वसोवासको प्रवनध गर्ने	विपद् व्यवस्थापन समिति, वडा तथा समुदाय	,,	,,	विपद्को २२ घण्टा भित्र
१२	तत्कालिन राहतको व्यवस्था नहुनु	राहत सामाग्रीहरुो बितरण गर्नु	,,	,,	,,	विपद्को २२ घण्टा भित्र
१५	प्रभावित परिवारको तथ्यांक नहुनु	प्रभावित परिवारको दर्ता तथा खोजी कार्य, प्रभावित परिवारलाई पहिचान पत्र (टोकन) वितरण र व्यवस्थापन	,,	,,	,,	२८ घण्टा भित्र
१६	खाने पानी नहुनु	खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धि कार्यक्रम गर्ने	,,	,,	जिल्ला विपद् व्यस्थापन समिति, जिसस, रेडक्रस	२८ घण्टा भित्र
१७	स्वास्थ्य तथा पोषणसम्बन्धि जोखिम वढ्नु	स्वास्थ्य तथा पोषणसम्बन्धि कार्यक्रम गर्ने	,,	,,	,,	२८ घण्टा भित्र

प्राथमिकता क्रम	विपद्को सम्भावित अवस्था	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोतको व्यवस्था		समय अवधि
				आन्तरिक	बाह्य (सहयोगी)	
१८	खाने पानी फोहोर हुनु	पानी शुद्धिकरणका लागि अपुग सामग्रीको लेखाजोखा र व्यवस्थापन	,,	,,	,,	७२ घण्टा भित्र
१९	फोहर व्यवस्थापन नहुदा रोग महामारी वढ्नु	महामारी नियन्त्रणका लागि फोहर व्यवस्थापन	,,	,,	,,	७२ घण्टा भित्र
२०	विपद्का वेला अत्यावास्यक सामानको अभाव हुनु	खाना वनाउने भाँडावर्तन, इन्धन, लुगाफाटो, कम्बल, परिवार, बालबालिका, महिलाका लागि आवश्यक पर्ने स्वास्थ्य प्रबर्द्धन सामग्रीजस्ता गैरखाद्य सामग्रीको सेट वितरण गर्ने	,,	,,	,,	७२ घण्टा भित्र
२१	विपद्का वेला खाद्य सामग्री अभाव हुनु	खाद्य सामग्री वितरण	,,	,,	,,	७२ घण्टा भित्र
२२	शव व्यवथापन तथा काज कृया गर्न आर्थिक अभाव हुनु	शव व्यवस्थापन तथा मृतक परिवारलाई आर्थिक सहयोग	,,	,,	,,	७ दिन भित्र
२३	विपद् पश्चात सर्वसाधरणमा डर त्रास फैलनु	मनोसामाजिक परामर्श	,,	,,	,,	७ दिन देखि २ महिना सम्म

३.७.विपद् पश्चात्का पुर्नलाभ अर्न्तगत पुर्नस्थापना र पुनर्निर्माणका क्रियाकलापहरू :

विपद् भइसकेपछि त्यसबाट उत्पन्न भएको अवस्थाले परेको प्रभाव र भएको क्षतिको विश्लेषण गरी जनजीवनलाई सामान्य बनाउन, पूर्णरुपमा विस्थापित परिवारको पुनःस्र्थापना गर्न, क्षतिग्रस्त भौतिक संरचनाको मर्मत-सम्भार तथा पुनर्निर्माण गर्न र भविष्यमा पर्नसक्ने त्यस्तै विपद्को सामना गर्न आवश्यक क्रियाकलापलाई तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं.२३

विपद् पश्चात्का पुर्नलाभ अर्न्तगत पुर्नस्थापना र पुनर्निर्माणका क्रियाकलापहरू

प्राथमिकता क्रम	सम्भावित समस्या	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोतको व्यवस्था		समय अवधि
				आन्तरिक	बाह्य (सहयोगी)	
१	क्षतीको यथार्थ जानकारी नहुनु	स्थलगत अनुगमन गर्ने	वडा, विपद् व्यवस्थापन समिति, वडा तथा समुदाय	वडा कार्यालय	जि.वि.व्य.स, जिसस, रेडक्रस,	२ महिना
२	विपद् पश्चात्का पुनर्लाभ अर्न्तगत पुनर्स्थापना र पुनर्निर्माणका क्रियाकलापहरू संस्थागत प्रयास नहुनु	विपद् व्यवस्थापन समितिको बैठक बस्ने र समन्वय गर्ने	„	„	„	२ महिना
३	सरससफाई नहुँदा महामारी फैलन सक्ने	विपद् प्रभावितहरुको बस्तीको तथा पारिवारिक सरसफाईमा ध्यान दिने	„	„	„	विपद्का ३ महिना
२	विपद् पश्चात रोग महामारी फैलन सक्ने	सामुदायिक सरसफाई तथा स्वास्थ्य शिविर आयोजना गर्ने	„	„	„	३ महिना देखि १ वर्ष
५	तत्कालिन जीविकोपार्जनमा समस्या हुनु	तत्कालिन जीविकोपार्जनको लागि राहत संकलन गर्ने	„	„	„	३ महिना देखि १ वर्ष
६	पूर्वाधारको क्षतिको समस्या	क्षती पुगेको संरचनाको पुननिर्माण कार्य शुरु गर्ने	„	„	„	३ महिना देखि १ वर्ष
७	क्षति पुगेका संरचनाहरुको आंकलन नहुनु	क्षति पुगेका संरचनाहरुका तथ्याक तयार गर्ने	„	„	„	३ महिना देखि १ वर्ष

प्राथमिकता क्रम	सम्भावित समस्या	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोतको व्यवस्था		समय अवधि
				आन्तरिक	बाह्य (सहयोगी)	
८	क्षति पुगेका संरचनाहरुको पुनर्निमाण नहुनु	क्षति पुगेका संरचनाहरुको पुनर्निमाणमा सहयोग गर्ने	,,	,,	,,	३ महिना देखि २ वर्ष
९	क्षति पुगेका सार्वजनिक भवनहरुको पुनर्निर्माण नहुनु	क्षति पुगेका सार्वजनिक भवनहरुको पुनर्निर्माण तथा मर्मत सम्हार गर्ने	,,	,,	,,	३ महिना देखि २ वर्ष
१०	वाढि स्थानमा सिंचाई कुलो, खानेपानी आदिमा क्षति पुग्ने	सिंचाई कुलो तथा पानी मुहान मर्मत गर्ने	,,	,,	,,	३ महिना देखि २ वर्ष
११	वाढिगएको स्थानमा थप जोखिम हुनु	वाढि, पहिरो गएको स्थानमा थप जोखिम हुन नदिन तारजालि लगाउने	,,	,,	,,	३ महिना देखि २ वर्ष
१२	आगलागि भएको स्थान सुख्खा हुनु	आगलागि भएको स्थानमा बृक्षारोपण गर्ने	,,	,,	,,	३ महिना देखि २ वर्ष

अनुसूची १

बोगटान फड्सिल गाउँपालिका स्तरीय स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको विवरण

क्र. सं.	नाम थर	ठेगाना	लिङ्ग	सम्पर्क नं.	पद
१	कमल वहादुर गड्सिला	गाउँपालिका अध्यक्ष	पु	9868569697	संयोजक
२	बिष्ना देबी बम	गाउँपालिका उपाध्यक्ष	म	9848488470	सदस्य
३	भरत वहादुर चन्द	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	पु	9858477076	सदस्य
४	बिषयगत समिति संयोजक	बोगटान फुड्सिल गा.पा			सदस्य
५	भरत वहादुर बम	वडा अध्यक्ष	पु	9867394364	सदस्य
६	झुपरी देबी सार्की	कार्यपालिका सदस्य	म	9844353504	सदस्य
७	ममता रावल	कार्यपालिका सदस्य	म	9869470846	सदस्य
८	बिर वहादुर ताम्रकार	कार्यपालिका सदस्य	पु	9841733881	सदस्य
९	प्रेम वहादुर बोगटी	स्वास्थ्य शाखा प्रमुख	पु	9868547910	सदस्य
१०		प्रहरी चौकी प्रमुख	पु	9848779928	सदस्य
११	डम्बर वहादुर बम	चेम्बर अफ कर्मस प्रतिनिधि	पु	9840804071	सदस्य
१२	सुरेश नाथ	गैर सरकारी संस्था प्रतिनिधि	पु	9848830689	सदस्य
१३	नवराज जोशी	विपद् सम्पर्क व्याक्ति	पु	9848436625	सदस्य

बोगटान फुड्सिल गाउँपालिका स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा उपसमिति

क्र.स.	पद	नाम /थर	सम्पर्क नं
१	संयोजक	बिष्ना देबी बम	९८४८४०८४७०
२	सदस्य	राम बहादुर बोहरा	९८६९५०८०४२
३	सदस्य	भरत वहादुर बम	९८६७५८४३६४
४	सदस्य	कृष्ण वहादुर बम	९८४८२०८०१३
५	सदस्य	चन्द्र भान सुनार	९८४८४७४३२१
६	सदस्य	दिप वहादुर बम	९८६५८८१७२३
७	सदस्य	भरत वहादुर चन्द	९८५८४७७०७६
८	सदस्य	प्रबिधिक शाखा प्रमुख	९८४०५९४७११

(क) वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन उपसमिति

क्र.स.	पद	नाम /थर	सम्पर्क नं
१	संयोजक	चन्द्रभान सुनार	९८४८४७४३२१
२	सदस्य	ममता कुमारी बोहरा	९८६९५०९०४२
३	सदस्य	लक्ष्मण वहादुर बम	९८४८६२०७३४
४	सदस्य	नवराज जोशी	९८४८४३६६२५

(ख) पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य उपसमिति

क्र. स.	पद	नाम /थर	सम्पर्क नं
१	संयोजक	कृष्ण वहादुर बम	९८४८२०८०१३
२	सदस्य	बिष्ना देबी शाही	९८६८६४६३३२
३	सदस्य	भरत वहादुर बम	९८६७५८४३६४
४	सदस्य	प्रबिधिक शाखा प्रमुख	९८४०५९४७११

(ग) अनुगमन तथा मूल्याङकन उपसमिति

क्र. स.	पद	नाम /थर	सम्पर्क नं
१	संयोजक	बिष्ना देबी बम	९८४८४०८४७०
२	सदस्य	चन्द्रभान सुनार	९८४८४७४३२१
३	सदस्य	बिष्ना देबी शाही	९८६८६४६३३२
४	सदस्य	प्रबिधिक शाखा प्रमुख	९८४०५९४७११

(घ) लैङ्गिक समानता तथा संरक्षण उपसमिति

क्र. स.	पद	नाम /थर	सम्पर्क नं
१	संयोजक	बिष्ना देबी बम	९८४८४०८४७०
२	सदस्य	बिष्ना देबी शाही	९८६८६४६३३२
३	सदस्य	कल्पना कुमारी के.सी	९८६५८११४६६

अनुसुचि ५. केही महत्वपूर्ण फोन नम्वरहरु

सि.नं.	कार्यालयको नाम	पद	कार्यालयको टेलिफोन नं.	निवास टे.नं.	मोवाईल नं.
1	जिल्ला अदालत, डोटी	जिल्ला न्यायाधिस	४२०१३०	४२००९३	९८४१५५२५८०
2	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	प्रमुख जिल्ला अधिकारी	४२०१३३	४२०१३३	९८५८४३७७७७
3	सु.प. पृतना हेडक्काटर	रथी	440424		9851068099
4	रुद्रध्वज गण	प्रमुख सेनानी	४१११००		९८४१५६२७९९
5	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	प्रहरी उपरीक्षक	४२००९९		९८५८४३५५५५
6	शसस्त्र प्रहरी वल, नेपाल हेक्का डोटी नं. ३६ गण	गणपती	४१२२५४		9851138790
7	राष्ट्रिय अनुसन्धान जिल्ला कार्यालय	प्र. अनुसन्धान अधिकृत	४२००१८		9851259907
8	जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय	स.जि.न्या.	४२००७०		९८४११५३७३३
9	को.ले.नि.कार्यालय	प्रमुख कोष नियन्त्रण	४११०७७		९७४९५०३२७८
10	निर्वाचन कार्यालय	कार्यालय प्रमुख	411083		9858440093
11	कारागार कार्यालय	जेलर	४१११८२,		९८५८४३२७७७
12	हुलाक निर्देशनालय, दिपायल	शा.अ.	440149		9848733427
13	इलाका हुलाक कार्यालय	कार्यालय प्रमुख	४२०१०२		९८४८५४९११९
14	मालपोत कार्यालय	मालपोत अधिकृत	४२०१०१		९८५८४४०६६६, ९८६०५५५७०७
15	खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रक डिभिजन कार्याल	नि.का.प्र.	420294		9848731650

16	नापी कार्यालय	ना.अधिकृत	420294		9865747845
17	लोक सेवा आयोग दिपायल कार्यालय	नि.का.प्र.	440147		9848747363
18	गुणस्तर तथा नापतौल कार्यालय	सहायक निरिक्षक			9851158183
19	शिक्षा विकास तथा समन्वय ईकाइ	ई. प्रमुख	४२०१३५	४२०१३५	९८५८४३५८९३
20	बाल सुधार गृह	स.म.बि.नि.	420078		9848628541
21	सडक डिभिजन कार्यालय	का.मु.डि.प्र.	440232		9841026391
22	यान्त्रीक कार्यालय	का.प्र.			9844708040
23	तथ्याङ्क कार्यालय	त. अधिकृत	440153		9848450143
24	शहरी विकास तथा भवन कार्यालय, संघिय आयोजना कार्यान्वयन इकाई, फिल्ड कार्यालय	इन्जिनियर	440116		9868430300
25	पर्वतिय जलाधार परियोजना				9858485561
26	ग्रामिण विकास प्रशिक्षण केन्द्र	का.मु. प्रमुख	411172		9858440025